

Hrvatska književna baština u starijim i novijim čitankama od 1. do 4. razreda

Mandić, Michelle

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:825878>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

UČITELJSKI STUDIJ

**HRVATSKA KNJIŽEVNA BAŠTINA U STARIJIM I NOVIJIM
ČITANKAMA OD PRVOGA DO ČETVRTOGA RAZREDA**

Diplomski rad

Michelle Mandić

Split, 2023.

Sveučilište u Splitu

Filozofski fakultet

Učiteljski studij

**HRVATSKA KNJIŽEVNA BAŠTINA U STARIJIM I NOVIJIM
ČITANKAMA OD PRVOGA DO ČETVRTOGA RAZREDA**

Diplomski rad

Michelle Mandić

Mentor: doc. dr. sc. Ivana Odža

Split, 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJEST HRVATSKE KULTURE	2
3. KULTURA KAO NACIONALNA IDENTITETSKA ODREDNICA	5
3.1. HRVATSKI (KULTURNI) IDENTITET	8
3.2. NACIONALNI IDENTITET I KNJIŽEVNOST	11
4. UDŽBENIČKI STANDARD	12
5. NASTAVNI PREDMET HRVATSKI JEZIK	13
6. UDŽBENIK / ČITANKA.....	15
7. ISTRAŽIVANJE	17
7.1. METODOLOGIJA I HIPOTEZE.....	17
7.2. ANALIZA.....	18
7.2.1. RAZDOBLJE OD 1991. DO 2000. GODINE	18
a) DRUGI RAZRED	18
b) TREĆI RAZRED	19
c) ČETVRTI RAZRED.....	21
d) ZAKLJUČAK RAZDOBLJA.....	23
7.2.2. RAZDOBLJE OD 2001. DO 2010.	23
a) PRVI RAZRED.....	24
b) DRUGI RAZRED	24
c) TREĆI RAZRED	25
d) ČETVRTI RAZRED.....	26
e) ZAKLJUČAK RAZDOBLJA.....	29
7.2.3. RAZDOBLJE OD 2011. DO 2021.	29
a) PRVI RAZRED.....	30
b) DRUGI RAZRED	30
c) TREĆI RAZRED	31
d) ČETVRTI RAZRED.....	32
e) ZAKLJUČAK RAZDOBLJA.....	34
8. ZAKLJUČAK.....	35
9. LITERATURA.....	37
9.1. ZNANSTVENA I STRUČNA LITERATURA.....	37
9.2. IZVORI	38
SAŽETAK.....	42
ABSTRACT	43

1. UVOD

Svaki narod ima svoj kulturni identitet koji se očituje u posebnostima i razlikama po kojima stvara svoju kulturu u odnosu na druge. Uglavnom su to razlike u nekim običajima koje svaki narod prepoznaje kao dio svoga identiteta, u načinu odijevanja odnosno u tradicionalnim nošnjama, u vrsti glazbe koju prakticira kao dio svoga kulturnoga identiteta, u posebnim jelima i ostalim specifičnostima po kojima se neki narod razlikuje od drugoga. Hrvatski je narod tijekom prošlosti uspio oblikovati i održati svoju kulturu te se trudi predstavljati je, ne samo svojoj državi, već i ostatku Europe i svijeta. Za oblikovanje i očuvanje kulture presudan je jezik jer se u jeziku najautentičnije oblikuje duhovni svijet određenoga naroda. Čuvanjem svoga jezika, a što se prvenstveno očituje kroz filološki rad, jezičnu i književnu proizvodnju, tijekom prošlosti Hrvati su sačuvali i svoj kulturni identitet. Razni su načini kojima su Hrvati to pokušavali ostvariti, a među njima je i pisanje književnih djela na hrvatskome jeziku te njihov odabir za čitanke iz kojih su učenici učili u školi te svoje poznavanje hrvatskih djela i pisaca prenosili dalje svojoj djeci. Niti bivanje dijelom različitih državnih zajednica nije spriječilo hrvatski narod da se bori za svoju kulturu, običaje i jezik.

U ovome diplomskome radu, analizirat će se hrvatska književna baština kao dio hrvatskoga kulturnoga identiteta u čitankama i udžbenicima za učenike od 1. do 4. razreda osnovne škole od stvaranja samostalne Republike Hrvatske (od 1991.) do danas. Hrvatska književna baština promatrat će se u okviru suvremenih kurikulnih smjernica, odnosno s obzirom na ishode vezane za nacionalni identitet i kulturnu baštinu¹.

Navedeno će se razmatrati analizom udjela strane i nacionalne književnosti te odnosa prema vlastitoj književnoj baštini. Odnos prema vlastitoj književnoj baštini razmatrat će se s obzirom na odabir kanonskih tekstova iz različitih razdoblja nacionalne književnosti te s obzirom na odnos književnoga teksta prema temeljnim odrednicama hrvatskoga kulturnoga identiteta. Cilj je rada ustvrditi koliko je u čitankama i udžbenicima nastalima u vrijeme osnivanja nacionalne države osviješten odnos prema vlastitoj književnoj i kulturnoj baštini.

¹ U obzir će se uzeti *Udžbenički standard* (2019.), *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* (2019.) te *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće i obvezno srednjoškolsko obrazovanje* (2011.), dostupno na sljedećim poveznicama:

http://www.os-tujevica-zg.skole.hr/docs/Udzbenicki_standard.pdf,
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>,
http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf.

2. POVIJEST HRVATSKE KULTURE

Hrvatski etnos oblikovao se kao jedna od ranih postojbina Hrvata, na iranskome području. To su prihvatili mnogi ugledni istraživači još od 19. stoljeća. Prije doseljenja na današnje prostore, Hrvati su uglavnom obitavali na prostorima istočne Poljske. Kako navodi Kale (1999: 8), Hrvati jezično pripadaju južnoslavenskoj skupini, a koja pripada slavenskoj skupini koja zajedno s iranskom pripada istočnoj nadskupini. Nadalje ističe kako, zbog nepoznavanja ili neuvažavanja, mnoge povijesne činjenice mogu ipak izgledati zbunjujuće ili protuslovno, kao što je pripadanje hrvatskoga naroda slavenskoj skupini, a iranskom području. Zbog svoje relativne izdvojenosti Hrvati su mogli uspješnije očuvati i svoja ranija kulturna obilježja. Hrvati su već u svojoj iranskoj pradomovini predstavljali etničku, ali i političku kulturnu zajednicu. Dakle, već su tada bili samosvojan kulturno-politički subjekt. Oni su u više zemalja etnički prisutni više nego bilo koji drugi slavenski narod. Dio Hrvata ostao je na zakrapatskom području, koje je zatim prešlo u Veliku Moravsku, nazvanu Bijelom Hrvatskom. Ostali su Hrvati otišli na novi, današnji prostor, gdje su došli s osjećajem kulturnoga identiteta i povijesnoga subjekta. Oni narodi koji su već obuhvaćali to područje za nekoliko su stoljeća pohrvatizirani. U doba renesanse, gradovi postaju žarištima procvata hrvatske kulture. Osnutak Hrvatske biskupije u Ninu imao je dalekosežne posljedice za Hrvatsku, ali i za hrvatski narod i njegovu kulturu (Kale 1999: 27). Prodorom Turaka u Europu, Hrvati su se suočili s opasnošću fizičkoga i duhovnoga kulturnoga uništenja.

Marija je Terezija u 18. stoljeću na prostore današnje Hrvatske uvela reformu školstva. Zahtijevala je uvođenje obveznoga školovanja djece kako bi kao podanike imala školovane građane i stručnjake. Morala je prihvatiti temeljno pedagoško načelo toga doba, a to je da djeca uče na svome, materinskome, narodnome, odnosno hrvatskome jeziku. Za to su bili potrebni hrvatski učitelji i udžbenici na hrvatskome jeziku. Iako je ograničila takvo obrazovanje na samo dvije godine, svojim je reformama potaknula hrvatski narodni preporod. Ljudevit Gaj objavio je 1830. godine *Kratku osnovu hrvatsko-slavenskog pravopisanja*. Hrvatski se jezik počeo predavati i na zagrebačkoj akademiji. Sabor se otad sve više zalaže za hrvatsku kulturnu i političku samosvojnost. Nažalost, Bachovim apsolutizmom, kako navodi Kale (1999: 40), u škole je uveden njemački jezik. Pozitivno za Hrvatsku i hrvatski jezik bilo je to što se hrvatski preporodni zamah nije mogao zaustaviti.

Nakon Prvoga svjetskoga rata i raspada Austro-Ugarske, Hrvatska se ujedinila sa Slovencima i Srbima u zajedničku državnu zajednicu takozvanu prvu Jugoslaviju. Pokušajem

stvaranja Velike Srbije Hrvatima je zabranjena uporaba materinskoga jezika te je zabranjivano djelovanje nacionalnih škola. Ipak je, nakon Drugoga svjetskoga rata, Hrvatska i dalje težila svojoj samostalnosti. Počela ju je ostvarivati Domovinskim ratom. Dana 30. svibnja 1990. uspostavljen je Hrvatski sabor te je taj dan proglašen Danom državnosti Republike Hrvatske. Od tada do 1995. Hrvatska se bori za svoju samostalnost, svoje priznanje i svoj vlastiti, hrvatski jezik.

Kale navodi (1999: 53) kako je stvaralaštvo na glagoljici, koje se dugo zadržalo na području Hrvatske, stoljećima čuvalo hrvatsku samosvojnost i očuvalo jedinstvo u hrvatskom jeziku i hrvatskom pismu i tako bilo temelj budućeg književnog života i stvaralaštva. Iako od renesanse Hrvati sve više koriste latinično pismo, hrvatski je narod uvijek bio svjestan važnosti jezika. Hrvatsku kulturu i jezik također su promovirali redovi Katoličke Crkve, ponajviše franjevci. Vremenom su im se pridružili isusovci koji su otvarali gimnazije i studije te mnogi drugi. „Hrvatska samosvojnost i kulturna posebnost nije se očitovala samo u čuvanju i njegovanju svetosti svoga jezika i osiguranja posebnosti svojih duhovnih institucija nego se očitovala višestruko i u svim drugim područjima rada i življenja, u vrednotama i obilježju vrednota hrvatske zajednice.“ (Kale 1999: 70)

Vrednote koje su se ustanovile u hrvatskoj kulturnoj zajednici su domoljublje, žrtvovanje, majčinstvo, ispomoć i pravednost. Ove se vrijednosti očituju kao temeljne. Hrvati su za svoje vrednote predano živjeli i čuvali ih. Najistaknutiji je izraz vrijednosnoga očitovanja književno stvaralaštvo u zajednici. Kale navodi (1999: 90) kako vrednota življenja, kult žrtve i simbol križa nije toliko naglašena i gotovo sveprisutna ni u jednom narodu, kao u Hrvata. Zbog toga su žrtva i križ prisutni i u hrvatskoj književnosti i umjetnosti kao dominirajuće teme i simboli. Uz domovinu, Hrvati često povezuju i pojam majke kao simbol života, trajanja, radosti i mira.

Skoko (2016: 27) ističe kako se zahvaljujući posjetima milijuna europskih turista može čuti da su Hrvati pričljivi, gostoljubivi i prijateljski nastrojeni, konzervativnog pogleda na svijet, ali da su, isto tako, ponekad i glasni, nepristojni pa čak i svadljivi. Srećom, takve su glasine puno bolje i ljepše za promicanje hrvatske kulture i identiteta od onih koje su Hrvatsku pratile u prošlosti. Zaključuje kako je najbolji lijek protiv predrasuda osobno iskustvo te kako

hrvatski narod nije ništa niti bolji, niti lošiji od drugih. Hrvatska se samo treba potruditi pokazati svijetu kako je, osim ratovanja, sposobna i za bolje i kvalitetnije stvari².

² Sličan je prikazu Eduarda Kale (1999.) i niz drugih povijesnih pregleda o Hrvatima (Ante Nazor, Zoran Ladić itd.)

3. KULTURA KAO NACIONALNA IDENTITETSKA ODREDNICA

Vijeće Europe (prema Skoko 2009: 105) kulturu definira kao ono pojedinačno i kolektivno dobro na čijim se tekovinama u prošlosti utemeljuje identitet nacije i njezinih različitih dijelova, a na stvaralačkim izvorima u sadašnjosti grade mostovi prema budućnosti. Ona predstavlja istinski duh i bit neke države. Anholt (prema Skoko 2009: 105) smatra da kultura predstavlja jedinstvenu odliku države i njezin istinski identitet. Isto tako, kultura ima vrlo važnu ulogu u obogaćivanju ugleda neke države te poticanju javnih percepcija prema boljem razumijevanju neke države i njezinih vrijednosti. „Kultura je nedjeljiva od identiteta: u mnogim slučajevima, kultura se može definirati kao vanjski izričaj identiteta“ (Landry prema Hraste-Sočo 2013: 21). Također navodi da kultura veoma dobro funkcionira u promociji države jer potrošači prema kulturi nisu sumnjičavi kao prema nekim komercijalnim porukama. Isto tako, kultura neke zemlje jedinstvena je i teško da se može pronaći još neka država koja bi bila prikazana na jednak način. Masovnom kulturom, na prihvatljiv i popularan način, mogu se slati razne poruke, promovirati nacionalne vrijednosti te čak i komentirati druge, a ponekad i utjecati na njih. Kulturna diplomacija bavi se promicanjem knjiga, filmova, televizijskih i radio emisija, umjetničkih izložbi, koncerata ili pak jezika. Često se upotrebljava kao sinonim za baštinu i identitet. Poprilično je krhka i traži dosta brige i ulaganja, stoga se kultura mora živjeti kako bi mogla predstavljati magnet za druge. „Kultura se odnosi na povijesno naslijeđen sustav značenja i smisla pomoću kojega skupina ljudi razumije i strukturira svoj individualni i kolektivni život. Ona određuje značenje ili smisao ljudske djelatnosti, društvenih odnosa i ljudskog života općenito, te značaja ili vrijednosti koji im pripadaju.“ (Parekh 2008: 71)

Šola (2014: 117) navodi kako kultura jednako pripada obrascima društveno formiranoga znanja, ponašanja, vjerovanja i simboličkih vrijednosti koji se prenose se unutar neke zajednice ili skupa zajednica. Šola (2014: 128) smatra kako Hrvati i nemaju toliko dobar odnos prema vlastitome identitetu i kulturi. Jezik je prepun tuđica, ponuda jela i pića je premalo hrvatska, kultura i arhitektura također. Posljedično, autor smatra da se Hrvatska ne može previše nuditi svijetu jer ona svoju kulturu gradi na temelju drugih kultura te da se oblikovanje kulture u Hrvatskoj može nazvati kičem. U svemu se pretjeruje kako bi se svidjelo ostalim narodima, ali se zaboravlja na vlastitu kulturu, tradiciju, ljepote i običaje. Nacionalni identitet zapravo polazi od ideje pripadnosti. Osjećaj nacionalnoga identiteta razvijao se tijekom borbe za razlikovanje od ostalih naroda koji su govorili drugim jezicima, bili druge vjere, imali drugu povijest i zemljopisni položaj. S obzirom na to da zajednička predodžba građana o svojoj zemlji i

njezinim vrijednostima međusobno povezuje u jedno tijelo, nacionalni identitet je važan za opstanak i prosperitet države i naroda (Skoko 2009: 21). Modernizacijom društva identitet ostaje spoj tradicionalnoga i modernoga. Hrvatski nacionalni identitet kao da je ponovno oživio stvaranjem Republike Hrvatske tijekom raspada Jugoslavije. Godine 1991. započelo je ponovno buđenje prigušene nacionalne svijesti i samoodređenja Hrvatske. U javnome i medijskome prostoru često se nameće pitanje je li Hrvatska ponovno izgubila svoj identitet ulaskom u Europsku uniju 2013. godine. Anholt (prema Skoko 2009: 25) potvrdno odgovara na tu dilemu: „Države snažnog i specifičnog ugleda ističu se iz gomile, zadržavaju svoj nacionalni identitet i napreduju kao istaknuti dio cjeline. Europska Unija u širenju ne može i neće učiniti puno da zaštiti i podrži krhke kulturne identitete svojih država članica: na njima je da se brinu o svojim vlastitim interesima.“

Kako bi se moglo raspravljati o kulturi Hrvatske i njezinu identitetu, treba prvo razumjeti koncept identiteta. Identitet nas čini onakvima kakvi jesmo, odnosno čini nas različitim od drugih ljudi. Bhikhu Parekh (2008: 13) ističe kako se nečiji identitet sastoji u svojstvima koja ga tvore, određujući specifičnost u odnosu na druge. Nadalje navodi (2008: 13) kako nije najvažnije isticati razlike, već da treba pronaći svojstva koja određuju identitet i bez kojih predmet o kojemu je riječ ne bi bio to što jest.

Filipović (prema Altaras Penda 2005: 58) identitet definira kao biće, pojavu ili svojstvo koje je jednako samome sebi. Dakle, identitet je za svakoga zaseban, ne postoje dva jednaka identiteta. Također navodi (prema Altaras Penda 2005: 58) kako je Descartes u novovjekovnoj filozofiji definirao identitet kao subjekt koji sebe određuje u odnosu na objekt. Objekt čine svi drugi koji okružuju subjekt ili na koje može misliti. Identitet (Filipović prema Altaras Penda 2005: 58) u svakodnevnome razgovoru i komunikaciji može podrazumijevati skup određenih elemenata koje članovi neke društvene grupe prihvaćaju kao svoja obilježja, po kojima se prepoznaju kao članove neke šire grupe. Može se zaključiti kako identitet može pripadati jednoj osobi koja se u potpunosti razlikuje od svih ostalih, međutim skupina nekoliko ljudi s različitim identitetima može stvoriti grupu koja će imati svoj identitet i koja će se potom razlikovati od ostalih. Takva jedna zajednica može biti država ili etnička skupina. Šunjić (2003: 2) navodi kako pripadnost svakoj društvenoj strukturi (među koje se može ubrajati i država) čini dio osobnoga identiteta svakoga pojedinca, a isto tako i taj pojedinac svojim sudjelovanjem čini zajednički, ukupni identitet. Osim karakteristika koje su države same stvorile i po kojima se prepoznaju, Parekh (2008: 71) navodi kako useljavanje stanovnika drugih država također može doprinijeti stvaranju raznolikosti i identiteta jer oni sa sobom nose i svoje načine života.

Nacionalni identitet, kako tvrdi Hraste-Sočo (2013: 18), ujedinjuje mnoge druge identitete kao što su osobni, korporativni te identitet organizacije, a temeljna mu je značajka osjećaj pripadnosti određenom narodu. Smješten je u trokutu: država – narod – nacija. Nacionalna kultura je dijalektički proces u kojem se razlike predstavljaju kao cjelina. Identitet, koji je usko vezan uz kulturu, priča je koju predstavljamo drugima, ali i sebi samima te je djelomično realna, a djelomično subjektivna. Filipović (prema Altaras Penda 2005: 57) navodi da je jezik ključni element (kulturnoga) identiteta svake države. Kako navodi Skoko (2009: 11), mnoge destinacije temelje strategiju upravljanja identitetom i vlastitim imidžem na kulturnim, socijalnim i duhovnim kvalitetama koje pojedinom narodu pomažu ostati izdvojenima od ostalih. Zahvaljujući kvalitetnim upravljanjem identitetom i manje države mogu naći načina za probiti se iznad svojih postignuća. Neke zemlje samo zbog slaboga ugleda ne dobivaju dovoljno pozornosti, posjetitelja, poslova ili pak ulaganja. Hrvatska je (Skoko 2009: 11) među državama koje su nakon pada komunizma tražile način da pokažu svoj turistički potencijal, privuku ulaganja i, što je najvažnije, privuku vlastiti brend. Upravljanje imidžem i ugledom vlastite države postaje prioritetnim problemom. Ukoliko država ne promovira samu sebe, utoliko će to učiniti netko drugi. Koliko će neki imidž imati svrhe i funkcije ovisi o blizini stvarnosti, vjerodostojnosti, jednostavnosti, ali i privlačnosti i osobitosti pojedinoga imidža (Skoko 2009: 11). Labus (2014: 25) navodi kako se identitet prepoznaje u stvorenoj kulturnoj vrednoti, u sloju završene figuracije duha. Kulturni identitet ne definira se više samo kao izbor, nego kao stvaralačko traganje za novim kulturnim identitetom.

Skoko (2009: 27) tvrdi kako se pod pojmom imidž u literaturi obično podrazumijeva slika, osjećaj ili asocijacija koja se stvara u čovjekovoj svijesti pri viđenju ili spomenu neke osobe, institucije, korporacije ili države. Iako se u hrvatskome jeziku ne može pronaći odgovarajuća riječ koja bi zamijenila imidž, možemo ga definirati kao zbir uvjerenja, ideja i dojmova koje netko ima o nekom predmetu. Stvaranje imidža započinje već vrlo rano. Djeca u obitelji i školi stvaraju imidž kroz dječje knjige, kazalište, filmove, razgovore te kroz razne medije. Imidž neke države može se zasnivati i na postojećim stereotipovima o toj državi.

Snaga neke države, između ostaloga, krije se u karizmi, kulturnome identitetu, snazi utjecanja na druge i sl. Takva moć, navodi Skoko (2009: 97), naziva se mekom moći i poistovjećuje se s utjecajem kulture, intelektualnošću ili pak duhovnošću. Hrvatska spada među države čije pravo bogatstvo leži u njihovim prirodnim ljepotama, kulturi, baštini, mudrosti te samom svjetonazoru ljudi koji u njoj žive. Prema istraživanju koje je 2003. godine u Španjolskoj proveo *Barometer of the Elcano Royal institute*, Skoko (2009: 102) navodi da je

kultura neke države važna za 42 % stanovništva, a jezik za 29 %. Dakle, jezik, kultura i veličina neke države, u odnosu na neke druge značajke, stanovnici prepoznaju kao najmanje važan faktor za ostvarivanje međunarodne moći u nekoj državi, a ubrajaju se u postmoderne faktore. Iako Skoko u svojem djelu *Hrvatska – identitet, image, promocija* (2004) navodi kako se kreira hrvatski identitet te spominje razne čimbenike kao što su povijesno nasljeđe, hrvatske vrednote, prirodne ljepote, kulturna baština, način života, hrvatski velikani, simboli i suveniri, hrvatska kuhinja, industrijski proizvodi, uloga političkih dužnosnika, hrvatska dijaspora, Katolička crkva te promocija kroz sport, gospodarsku suradnju, znanost, glazbu i film, gotovo da se i ne spominje promocija Hrvatske kroz književnost.

3.1. HRVATSKI (KULTURNI) IDENTITET

Tuđman (2004: 35) ističe da je kulturni identitet postao temelj samoodređenja i budućeg razvoja malih naroda. U 21. stoljeću s pitanjima kulturnoga i nacionalnoga identiteta najdublje je povezan problem društveno-gospodarskoga razvoja Hrvatske. Hraste-Sočo (2013: 62) ističe da je Hrvatska zapravo mala zemlja koja ne može toliko konkurirati većim zemljama te bi trebala više upotrebljavati sve oblike vlastitoga promoviranja kako bi dobila na prepoznatljivosti. Hrvatski nacionalni identitet dobar je temelj za stvaranje moderne hrvatske države; „moderno društvo traži identitet koji je moguće osjetiti i živjeti. A nama je u interesu da svijetu prodamo upravo ono za čim postoji potražnja“ (Tuđman 2004: 48). U predstavljanju identiteta neke države pomažu razni stereotipi, promocije države, djelovanje diplomacije, književnost, filmovi, popularna kultura, turistički posjeti i svi oni mediji i načini pomoću kojih određeni narod otkriva i predstavlja svoj identitet. Pitanje je kako je Hrvatska stvorila svoj identitet i kako ga svijetu prikazuje. Matasović (prema Peti-Stantić 2013: 17) navodi kako hrvatski jezik danas ima izuzetno važnu ulogu u oblikovanju hrvatskoga identiteta te kako su Hrvati posebno osjetljivi na problem jezičnoga identiteta. Drugi hrvatski narod prepoznaju po tome što Hrvati govore svojim jezikom, ponosni su na svoje domaće, izvorno i jedinstveno. Hrvatska je najpozitivnije prikazana u onim priložima koji se odnose na ljepote Hrvatske te u turizmu koji razvija pomoću tih ljepota. Kulturni je turizam važan za bogaćenje ponude jer na taj način posjetitelji stječu puno bolju sliku o državi i nose je sa sobom pri povratku svojim državama. Iako se Hrvatska često spominje upravo zbog njezinih ljepota, ona je u širim svjetskim okvirima još uvijek nepoznata zemlja. Trebalo bi povećati broj informacija o Hrvatskoj u svijetu isticanjem njezinih ljepota, turizma, kulture ili pak književnika i njihovih

djela. Kako Skoko navodi (2004: 17) države zbog toga obično pažljivo biraju koje će elemente svoga identiteta prezentirati međunarodnoj javnosti. U prvi se plan ističe ono što je u državi najbolje, bilo to od kulture i umjetnosti pa sve do životnoga stila. Šunjić (2003: 8) navodi da se pred nama javlja čitav niz pitanja i tema ako čuvanje nacionalnoga identiteta uzmemo kao prioritet.

Tuđman (2004: 192) navodi kako veći dio hrvatske kulturno-umjetničke i znanstvene kreativnosti odiše naglašenim stvaralačkim individualizmom. Među poznatijima književnim i kulturnim stvaraocima su Marko Marulić, Marin Držić, Hanibal Lucić, Petar Hektorović, Faust Vrančić, Ruđer Bošković, Bartul Kašić, Ivan Gundulić, Pavao Ritter Vitezović, Ivan Mažuranić, Silvije Strahimir Kranjčević, Antun Gustav Matoš, Vladimir Nazor, Ivan Meštrović, Tin Ujević, Miroslav Krleža te Lavoslav Ružička i Vladimir Prelog.

Tuđman smatra (2004: 281) da ne postoji ništa što ljudi prizivaju u sjećanje kada im se spomene Hrvatska te da je u izgradnji kulturnoga identiteta veći uspjeh imala dok je bila dio Jugoslavije. Tada je bilo znatno više dobrih rock grupa, popularnih TV serija i kvizova, crtanih filmova koji su cijenjeni na svjetskoj razini te raznih solidno napisanih bestselera. U usporedbi s tim stanjem, Hrvatska je danas opustošena. Tuđman (2004) navodi da iznimka može biti pop-glazba i donekle književnost. Hrvatska veoma slabo uspijeva ostvariti cjeloviti identitet. Neke posebnosti koje je Hrvatska ostvarila nisu karakteristične za nju u cijelosti već za njene pojedine dijelove. Hrvatska (Skoko 2016: 86) nije snimila film kojim bi se punila europska kina, nema glazbenu uspješnicu, rijetki intelektualci zauzimaju naslovnice utjecajnih europskih magazina, među književnicima i političarima premalo je kandidata za Nobelovu nagradu. Za one književnike koji i jesu veoma dobri kao što su Miroslav Krleža, Marko Marulić ili Ivana Brlić-Mažuranić premalo je učinjeno da bi se pozicionirali prema globalnoj javnosti. To važi i za druge hrvatske uspješne osobe. Nažalost, ne samo u svijetu, nego i u Hrvatskoj takva imena padaju u zaborav. Upitno je koliko će ih novije generacije uopće poznavati. Šimac (prema Skoko 2004: 149) smatra kako ulazak u Europu ne znači ujedno i gubitak identiteta, samo podsjeća da to znači kako će se Hrvatska morati odreći dijelova suverenosti te dobro promisliti što će prepustiti europskoj razini.

„Žalosno je da vlastiti imidž i trinaest stoljeća poslije gradimo uglavnom na onome što nam je Bog darovao, a ne na onome što smo sami uspjeli stvoriti“ (Skoko 2016: 89). Nažalost, Hrvatska se prepoznaje kao lijepa zemlja s razvedenom obalom i lijepim i čistim morem, ali nije uspjela značajnije pozicionirati kulturne znamenitosti, pisce, pjesnike, glumce, nekakav oblik kulturne industrije i sl. Skoko (2016: 89) tvrdi kako Hrvatima neće pomoći nikakav ulazak

u Europsku uniju ako ostanu samo na tome da se Hrvatska navodi kao lijepa zemlja, već da treba postati značajan politički, ekonomski ili kulturni subjekt.

Hrvatska samosvojnost i kulturna posebnost koje se očituju kao hrvatski kulturni identitet, ne očituju se samo u očuvanju i svetosti svoga jezika i osiguranja posebnosti, nego i u svim drugim područjima koji obilježavaju vrednote Hrvatske zajednice. Kao što Hraste-Sočo navodi (2013: 22), to se najviše očituje u književnim, glazbenim i likovnim djelima, kao što su već ranije spominjali i ostali teoretičari. Skoko (2004: 17) također smatra da Hrvatska nema prepoznatljiv identitet u svijetu jer je poprilično nepoznata u najvećem dijelu svijeta te ima neutralnu, pa čak i negativnu sliku o sebi. Države koje i poznaju Hrvatsku, ne znaju za njene prednosti kao što su brojni uspješni glazbenici, sportaši, pisci, umjetnici, nego su više usmjereni na nedostatke Hrvatske.

Skoko (2016: 12, 13) se pita zašto je Hrvatskoj tako veliki problem zajedništvo, suradnja i okupljanje oko nekoga zajedničkoga cilja kao što može biti predstavljanje hrvatske kulture i identiteta svijetu. Navodi (2016: 12, 13) kako su jedine situacije u kojima zajedništvo i suradnja ipak uspijeva sport, rat te solidarnost kad treba pomoći nekome svome u nevolji. Nažalost, jedinstva kakvoga je bilo za vrijeme Domovinskoga rata danas nije prepoznatljivo, posebice u politici i gospodarstvu, odnosno u težnji za unaprijeđenjem Hrvatske. Isto tako (2016: 13) ističe kako političke elite svjesno ili nesvjesno potkopavaju hrvatski identitet i ubijaju duh naroda.

Hrvatska je zemlja koja ima mnogo mogućnosti i potencijala za zasjati u svijetu, međutim, svoje mogućnosti premalo iskorištava. Osim prirodnih ljepota, parkova prirode i nacionalnih parkova kojima obiluje, prekrasnih gradova, otoka, plaža Hrvatska je mediteranska zemlja i obiluje specifičnim mediteranskim prehrambenim kulturama, agrumima, vinovom lozom te maslinama. Hrvatska bi mogla i na tome području ostvariti svoj identitet te po tim proizvodima postati poznata ostatku svijeta. Skoko (2016: 224) navodi kako je Philip Kotler, svjetski marketinški velikan, studentima ekonomije na svome izlaganju odgovorio kako su hrvatske najveće prednosti more i voda. Skoko (2016: 224) zaključuje kako, iako je more od davnina prepoznatljiv dio hrvatskoga identiteta, Hrvati premalo iskorištavaju tu blagodat i po pitanju ribolova, brodogradnje ali i brodske povezanosti s otocima, ali i ostatkom svijeta.

3.2. NACIONALNI IDENTITET I KNJIŽEVNOST

Božo Skoko (2004: 191) navodi hrvatske velikane koji bi mogli predstavljati hrvatski nacionalni identitet, a to su oni koji su ostavili nekoga traga u znanosti i kulturi. Tjednik *Hrvatski obzor* (prema Skoko 2004: 192) 1999. proveo je istraživanje o ličnosti tisućljeća. Među odabirom za najznačajniju ličnost bilo je dosta književnika, međutim, većina ih je također sudjelovala i u politici pa se ne može sa sigurnošću odrediti razlog glasanja za pojedine spisatelje. Isto tako, književnik Marko Marulić s najviše je glasova među spisateljima tek na sedmome mjestu odabranih za najveću ličnost. Slično je istraživanje proveo tjednik *Nacional* (prema Skoko 2004: 192) 2003. godine. Čitatelji su birali između 100 ponuđenih osoba. U tom je istraživanju Miroslav Krleža bio na četvrtom, a Tin Ujević na devetom mjestu. *Večernji je list* 2000. godine (prema Skoko 2004: 193) napravio anketu iz područja kulture s ciljem izbora deset najvećih hrvatskih umjetnika 20. stoljeća. Umjetnički stvaratelji te oni koji to stvaralaštvo vrednuju trebali su napraviti svoj popis. Među prvih deset hrvatskih umjetnika su i književnici Miroslav Krleža, Tin Ujević i Antun Gustav Matoš. Američki statistički godišnjak *The World Almanac and Book Facts* za godinu 2002. u izdanju od više od tisuću stranica nije spomenuo niti jednoga hrvatskoga književnika ili spisatelja koji bi se po njima ubrajali među najistaknutije Hrvate, čak nisu spomenuli niti nobelovaca Ivu Andrića ili Miroslava Krležu. Kada je Ivo Andrić i spomenut kao nobelovac nije navedeno da je Hrvat, već Jugoslaven. Najveći je problem, kako navodi Skoko (2004: 195), što Hrvatska svoje velikane ne zna dovoljno dobro promovirati kako bi ih približila ostatku svijeta.

Kada je krug hrvatskih književnika zajedno s političkim prvacima u prvoj polovici 19. stoljeća stvorio uvjete za standardizaciju hrvatskoga jezika na štokavskoj osnovici, bio je ključni trenutak za formiranje moderne hrvatske nacije. „Tom dalekosežno mudrom odlukom stvoreni su uvjeti za najširu moguću integraciju Hrvata i hrvatskih zemalja.“ (Visković 2004: 184). Hrvatska je književnost dugo ostala u sjeni pisaca-bradova, koji su ujedno i nacionalni vođe i pjesnici. To je potrajalo sve do kraja 20. stoljeća. Kako navodi Visković (2004: 185), Krleža je svojim referatom bitno utjecao na povećanje prostora slobode u umjetničkom izražavanju na Ljubljanskom kongresu Saveza književnika Jugoslavije 1952. godine. Za hrvatsku književnost to je bilo od presudne važnosti.

Skoko (2016: 161) navodi kako su Hrvati često poznatiji u državama u kojima su živjeli ili djelovali, nego u državi u kojoj su rođeni i iz koje potječu. Također, veliki je broj uspješnih Hrvata koje poznaje malen broj hrvatskih stanovnika. Kao književni primjer navodi Filipa

Vezdina, pionira europske indologije, a poznaju ga samo hrvatski profesori, i to ne svi. Marko Marulić je dosta poznatiji, ali ipak rijetki znaju kako su njegova djela bila među najčitanijima u europskim vladarskim krugovima toga doba. S obzirom na to da se Hrvati mogu pohvaliti raznim velikim imenima i kako se oni najveći najčešće odabiru za imena ulica, glavnih trgova, predstavljaju novčanice hrvatske kune, opjevani su u pjesmama ili opisani u knjigama, može se zaključiti kako Hrvati barem na taj način pokušavaju uzdignuti i pokazati svijetu svoje najveće ljude. Među književnicima, a to su ujedno i oni koji se ubrajaju u klasike, pripadaju, kako Skoko navodi (2016: 163) Marko Marulić, Ivan Gunduluć, Marin Držić, Ivan Mažuranić, Ljudevit Gaj koji je bio i političar, August Šenoa, Antun Gustav Matoš, Ivana Brlić-Mažuranić, Miroslav Krleža te Ivo Andrić.

Književna baština nije važna samo kako bismo se predstavili svijetu, već kako bismo učili o sebi i svome narodu. Proučavajući djela hrvatskih književnika možemo postati svjesni vlastite vrijednosti, što je preduvjet za autentično predstavljanje svijetu.

4. UDŽBENIČKI STANDARD

Udžbenički standard³ utemeljen je na Ustavu Republike Hrvatske. Propis je ministra obrazovanja kojim se utvrđuju standardi za izradu udžbenika. Njime se utvrđuje zakonski okvir i druge značajke važne u izradi udžbenika. One se odnose na znanstveni, pedagoški i psihološki aspekt, didaktičko-metodičke, etičke, jezične aspekte, likovno-grafičke i tehničke standarde te na predmete s pretežno odgojnom komponentom. Također propisuje način rada, postupak i kriterije kojima se odabiru osobe koje utvrđuju usklađenost udžbenika s propisanim normama.

Znanstveni, pedagoški i psihološki zahtjevi odnose se na znanstvene i općeprihvaćene teorije i suvremene znanstvene spoznaje na kojima se temelji saržaj udžbenika, na usklađenost udžbenika s ciljevima, načelima i odgojno-obrazovnim ishodima učenja te na to da udžbenik pridonosi stjecanju funkcionalnoga znanja, razvijanju učenikovih sposobnosti i vještina te da potiče razvijanje kritičkoga mišljenja.

Didaktičko-metodički zahtjevi odnose se na to da udžbenik mora pridonositi razvoju kompetencija i usvajanju ishoda, mora biti strukturiran u skladu sa znanstvenim spoznajama i

³ Udžbenički standard provedbeni je propis kojim se utvrđuju standardi za izradu udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava. Pravilnik je na kojem je radilo više stručnjaka, a odobrava ga trenutni ministar obrazovanja: http://www.os-tujevica-zg.skole.hr/docs/Udzbenicki_standard.pdf.

znanstvenom metodologijom, mora obuhvaćati sve odgojno-obrazovne ishode predmeta određenoga razreda, jasno moraju biti istaknuti ishodi i odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema. Aktivnosti moraju obuhvaćati sve ishode te udžbenik treba promicati metodu aktivnoga učenja i upućivati na dodatne izvore stjecanja kompetencija.

Među etičkim zahtjevima je i zahtjev da je sadržaj udžbenika istinit, provjerljiv i objektivan te da ukazuje na posljedice i postignuća znanstvenog i tehnološkog razvoja. Također udžbenik treba promicati, između ostaloga, ravnopravnost, nacionalni identitet, domoljublje, društvenu jednakost, međukulturalno razumijevanje te upoznavanje i poštovanje vrijednosti nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

Jezični zahtjevi, kao što i sam naziv govori, zahtijevaju da je udžbenik pisan hrvatskim standardnim jezikom te usklađen s pravopisnom normom. Nazivi koji su jezično normirani preuzimaju se u nazivima prihvaćenima u struci, jezik tekstova primjeren je na svim jezičnim razinama dobi učenika.

Likovno-grafički elementi odnose se uglavnom na elemente vizualnog dizajna koji treba poticati učenika na daljnje učenje i korištenje. Likovno-grafički elementi trebaju biti kvalitetni, jasni, sadržajno povezani i prema potrebi mogu biti popraćeni tekstom. Tehnički zahtjevi odnose se uglavnom na elektroničke udžbenike, ali i na tiskana izdanja (odabir uveza, papira i sl.).

5. NASTAVNI PREDMET HRVATSKI JEZIK

U opisu predmeta Hrvatski jezik ističe se svrha učenja i poučavanja predmeta. Isto tako, navode se i znanstvene i stručne smjernice te načela na kojima se temelje pristupi i sustavi učenja i poučavanja predmeta (2019: 10). Udžbenici za Hrvatski jezik trebaju biti osmišljeni na način da učenici kao rezultat učenja predmeta Hrvatski jezik ostvare određene odgojno-obrazovne ishode te da se najšire određuje što će učenici znati i moći učiniti nakon učenja. Dakle, udžbenici trebaju poticati ostvarivanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti.

Učenici književnost upoznaju kao stvaralačku jezičnu djelatnost koja omogućuje spoznaju i zadovoljstvo. Čitanje i upoznavanje književnosti hrvatskoga naroda, kulturnoga i civilizacijskoga kruga, učenicima daje razne mogućnosti. Stječe se književno znanje, književna kultura i kulturni identitet. Čitanje tekstova svjetske književnosti razvija kulturne kompetencije i međukulturalno razumijevanje. U književnosti se učenike sve više potiče i motivira na

literarno i estetsko čitanje književnih tekstova kako bi se razvili u cjeloživotne čitatelje i ljubitelje umjetnosti riječi. Književnost uvelike razvija dječju maštu i estetska mjerila vrednovanja. Književnost se može doživljavati kao izvor znanja, iskustava i vrijednosti. Raznim načelima koja su zastupljena u učenju hrvatskoga jezika, potiče se razvoj integriteta, jezičnoga i kulturnoga identiteta, osjećaj domoljublja, nacionalne pripadnosti i pripadnosti višekulturnoj i višejezičnoj zajednici europskih naroda. Poštuju se spoznaje temeljnih znanosti predmeta, jezikoslovlja i znanosti o književnosti. Ukoliko se učenika stavlja u središte, utoliko ga se potiče da stečene spoznaje primjenjuje u svakodnevnome životu i međudjelovanju s drugim pojedincima, zajednicom i kulturom u cijelosti.⁴

Pomoću tekstova u čitankama hrvatskoga jezika, učenici čitaju i interpretiraju tekstove hrvatske i svjetske književnosti na temelju osobnoga čitateljskoga iskustva te ostvaruju razne nove perspektive. Isto tako, pomoću tekstova iz čitanaka, učenici otkrivaju različite načine čitanja i na taj način razvijaju iskustva čitanja koja oblikuju i preoblikuju osobna iskustva te otvaraju nove perspektive. Tekstovima se potiče razvoj literarnog ukusa, mašte i refleksije o svijetu, ali i sebi i drugima. Učenik vrlo jednostavno, uz dobre tekstove i učestalo čitanje, može prepoznati kontekst i namjeru autora nekoga teksta. Uz razne tekstove kojima će se učenik sresti kroz svoje obrazovanje, razviti će vlastiti jezično-kulturni identitet, i to komunikacijom na jednom ili više djelatnih jezičnih idioma hrvatskoga jezika, poštivat će različite jezične i kulturne zajednice i njihove vrijednosti, ojačati nacionalni identitet i pripadnost narodu i državi. Sve će to postići čitanjem tekstova, odnosno upoznavanjem i njegovanjem kulturno-povijesne baštine.

Predmet Hrvatski jezik organiziran je u tri međusobno povezana predmetna područja, a to su hrvatski jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo te kultura i mediji. U novijim udžbenicima ti dijelovi nisu odijeljeni pa imamo sve manje čitanaka, a sve više integriranih udžbenika koji obuhvaćaju sva tri predmetna područja podijeljena u cjeline. Predmetno područje književnost i stvaralaštvo, na koje će se više osvrnuti u ovome diplomskome radu, utemeljeno je na čitanju i recepciji književnoga teksta koji je iskaz umjetničkog, jezičnog, spoznajnog i osobnog poimanja svijeta i stvarnosti. Čitanje književnih tekstova pridonosi

⁴ Vidjeti više u: *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* (2019: 10 - 11).
Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja:
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>.

stjecanju kulturnoga iskustva učenika te uspješnosti njegove socijalizacije dijeljenjem vlastitih iskustava i spoznavanjem iskustava drugih ljudi i drugačijih kultura.⁵

6. UDŽBENIK / ČITANKA

Rosandić (2005: 161) kaže da je čitanka temeljna školska knjiga namijenjena književnom odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Sadrži izbor književnoumjetničkih tekstova koji su odabrani prema estetskim i pedagoško-psihološkim kriterijima. Za osnovnu školu to je zapravo posebna vrsta dječje knjige koja svojim sadržajem i izgledom udovoljava doživljajnim i spoznajnim mogućnostima učenika i učenica. Dakle, čitanka koja je oblikovana na takav način može ujedno biti i udžbenik književnosti, odnosno čitanka-udžbenik. Sadržaj se, kao i u svim udžbenicima, određuje nastavnim programom odnosno predmetnim kurikulumom. Prema kriteriju namjene čitanke-udžbenici dijele se na one za niže razrede osnovne škole, odnosno za razrednu nastavu, za više razrede osnovne škole te na čitanke-udžbenike za srednju školu. Johnsen (prema Nemeth-Jajić 2007: 9) ističe da se naziv udžbenik odnosi na knjige koje su napisane i oblikovane upravo u svrhu poučavanja, dok se naziv školska knjiga odnosi na knjige koje se koriste u poučavanju, ali nisu tako usko vezane s pedagoškim oblikovanjem.

Peko (prema Nemeth-Jajić 2007: 18) navodi da su za poticanje afektivnoga razvoja i empatije po naravi svojega predmeta vrlo prikladni udžbenici književnosti. Udžbenik kao važan školski izvor mora zaokupiti pozornost učenika, omogućiti mu aktivnost, podržati ju te omogućiti učeniku praćenja procesa spoznavanja. Ante Bežen (prema Nemeth-Jajić 2007: 19) ističe da nije dobro da udžbenik bude samo čitanka odabranih tekstova, već da treba predstavljati metodički okvir za ostvarivanje ciljeva nastave književnosti na što višoj razini.

Glavni sadržaj čitanke ipak je književnoumjetnički tekst. Književnoumjetnički tekst mora biti čitak i pregledan, a prate ga različita didaktička sredstva kojima se pospješuje recepcija, analiza, interpretacija te estetska prosudba. Primjerenost određenoga teksta učenicima uključuje temu, oblik, jezik i stil. Sve su popularnije i zvučne čitanke koje zamjenjuju učiteljičino ili učiteljevo čitanje. Čitanka mora omogućiti da se određeni

⁵ *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* (2019: 9). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja:

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>.

književnoumjetnički tekst interpretira na najprimjerniji način te da se spoznaju književnoumjetničke posebnosti nekoga teksta.

Hamilton (prema Nemeth-Jajić 2007: 9) navodi da udžbenik nije samo knjiga koja se rabi u školi, nego je to knjiga koja je svjesno koncipirana i uređena da služi ciljevima nastave. Programske promjene unutar udžbenika u pravilu se provode svakih deset godina. Rosandić (2005: 695) navodi kako hrvatski nastavni programi druge polovice 20. stoljeća oslikavaju povijesno-društvene uvjete u kojima su nastali, odgojne ideale, ciljeve i metodičke koncepcije po kojima bi se trebao ostvarivati književni odgoj i obrazovanje. Sedam odrednica, koje se prema kurikulnoj teoriji uzimaju u obzir, utvrđivanje su društvenih potreba, iskazivanje ciljeva u skladu s društvenim potrebama i zahtjevima budućnosti, izbor sadržaja, organizacija sadržaja, izbor načina učenja i poučavanja, organizacija učenja i poučavanja te metode vrednovanja odgojno-obrazovnih postignuća. Programi pedesetih godina 20. stoljeća integrirali su književnost u nastavu Hrvatskoga ili srpskoga jezika; čitanke su sadržavale i hrvatske i srpske tekstove te se srpski jezik često učio podjednako kao i hrvatski. Šezdesetih se godina sam autor stavlja u sporedan plan, više se pozornosti pridodaje samome književnome djelu. Sedamdesetih godina i dalje je u programima integrirana književnost kao sastavni dio predmeta koji se zvao Hrvatski ili Srpski jezik. Najzastupljenija su djela jugoslavenske književnosti te samo neki odabrani tekstovi svjetske književnosti. Osamdesetih godina pojavljuju se integrirani programi iz jezično-umjetničkoga područja. Devedesetih godina javljaju se značajnije promjene jer Hrvatska izlazi iz okvira Jugoslavije i postaje samostalna. Stvaraju se novi nastavni programi. Više se uključuje hrvatska i svjetska književnost, a isključuje jugoslavenska; „u novoj hrvatskoj državi zastupa se ideja nacionalne države koja ističe nacionalni karakter nastave književnosti“ (Rosandić, 2005: 708).

7. ISTRAŽIVANJE

7.1. METODOLOGIJA I HIPOTEZE

Analizom udžbenika i čitanke za Hrvatski jezik u prvom, drugom, trećem i četvrtom razredu osnovne škole u razdoblju od 1991. do 2021. godine, proučavat će se odnos prema hrvatskoj književnoj i kulturnoj baštini. Razmatrat će se kolika je zastupljenost tekstova iz nacionalne književnosti, na koji je način u njima zastupljena hrvatska kultura te koje su se promjene dogodile u tridesetogodišnjem razdoblju. Udžbenici⁶ će se podijeliti u tri skupine. Prvu skupinu čine čitanke i udžbenici za drugi, treći i četvrti razred u razdoblju od 1991. do 2000. godine. Drugu skupinu čine čitanke i udžbenici za prvi, drugi, treći i četvrti razred u razdoblju od 2001. do 2010. godine. Treću skupinu čine udžbenici za prvi, drugi, treći i četvrti razred osnovne škole u razdoblju od 2011. do danas. Za svaku skupinu proučavat će se svaki razred pojedinačno.

Odnos prema hrvatskoj kulturi, analizirat će se (1) razmatranjem omjera domaćih i stranih pisaca, (2) razmatranjem omjera tekstova kanonskih i suvremenih hrvatskih pisaca te (3) odnosom tekstova prema različitim odrednicama hrvatskoga kulturnoga identiteta. Kvantitativna analiza odnosit će se na omjer domaćih i stranih pisaca, suvremenih književnih djela i djela hrvatskoga književnoga kanona, a kvalitativnom analizom komentirat će se pristup motivsko-tematskome svijetu književnih djela karakterističnome za oblikovanje hrvatskoga kulturnoga identiteta.

Uzevši u obzir činjenicu da Hrvatska od 1991. godine teži osamostaljenju te da je započeo rat među državama Jugoslavije, pretpostavlja se kako će u prvoj skupini proučavanih čitanaka biti više jugoslavenskih, odnosno srpskih, slovenskih književnika ili tekstova pisaca iz Bosne i Hercegovine te da će se taj broj, kako vrijeme odmiče, sve više smanjivati. Pretpostavlja se, ipak, kako će se nakon godina smirenja ponovno u čitankama moći pronaći i tekstovi autora bivše Jugoslavije. Nadalje, smatra se kako će u čitankama biti zastupljeni kanonski tekstovi. Pretpostavlja se da će do značajnijega odmaka od kanonskih tekstova nacionalne književnosti

⁶ Iako je u 6. poglavlju udžbenik definiran kao onaj koji obuhvaća ukupnost obrazovnih sadržaja, u analizi će se, u skladu s nastavnim praksom, pod pojmom udžbenika podrazumijevati knjiga namijenjena podučavanju jezičnih sadržaja i početnoga čitanja i pisanja ili pak integrirani udžbenik, a pod pojmom čitanke, knjiga namijenjena podučavanju književnih sadržaja. Budući da se u oba slučaja analizira pristup književnim sadržajima, većinom su analizirane čitanke, na što upućuje naslov o rada.

prema zastupljenosti tekstova suvremenih, živućih pisaca, doći s prodorom kurikulne reforme i tendencije da se djeci književnost učini dostupnija odabirom suvremenih, jezično i tematski bliskih im sadržaja.

Govorimo li o motivsko-tematskome svijetu tekstova koji utječu na oblikovanje nacionalnoga kulturnoga identiteta, pretpostavlja se da će tekstovi čitanki oblikovanih u vrijeme stvaranja samostalne hrvatske države obilovati kulturno-identitetskim odrednicama kakve su, primjerice, pozitivan odnos prema zavičaju, vjerskim i kulturnim tradicijama te eksplicitne domoljubne teme. Pretpostavlja se da će se u čitankama iz drugog i trećeg desetljeća takav motivsko-tematski krug znatno suziti ili pak uopćiti u okviru općih, europskih vrijednosti, sa smanjenim isticanjem kulturnih i nacionalnih posebnosti. Cilj je proučiti elemente kulturnoga i nacionalnoga identiteta u književnoj baštini zastupljenoj u čitankama Hrvatskoga jezika.

7.2. ANALIZA

7.2.1. RAZDOBLJE OD 1991. DO 2000. GODINE

Za razdoblje od 1991. do 2000. godine, proučavano je 12 čitanaka. Od toga su dvije čitanke za drugi razred osnovne škole, sedam čitanaka za treći razred te su tri čitanke za četvrti razred. Iako za treći razred ima najviše čitanaka, dosta ih je istoga naziva i izdavača pa će se proučiti i koliko se iste čitanke mijenjaju iz godine u godinu. S obzirom na to da se nisu uspjele nabaviti čitanke za prvi razred, neće se, za ovo razdoblje, analizirati.

a) DRUGI RAZRED

Čitanka *Sunčeva ljuljačka* iz 1992. godine sadrži ukupno 54 različita pisca od kojih je 37 domaćih, odnosno hrvatskih pisaca, a 17 stranih. Većina je autora, točnije 68, 5 % hrvatskih, ali je i postotak stranih (31, 5 %) također prilično velik. Među stranim piscima, velik je broj pisaca koji pripadaju zemljama bivše Jugoslavije; Sloveniji, Srbiji, Crnoj Gori te Bosni i Hercegovini. Omjer hrvatskih i stranih pisaca ukazuje na to da se poštuje hrvatska književna tradicija, ali i da se uvažava književnost bližih i daljih prostora. Oko polovine ukupnoga broja hrvatskih djela pripada hrvatskim kanonskim piscima. Što se tiče književnih tekstova koji se

odnose na blagdane, državne praznike, odnosno na kulturnu baštinu uopće, njih je također vrlo malo. Pjesma *Da i ne* Grigora Viteza antiratna je pjesma, tekst *Prvi put vidjeti more* Slavka Kolara govori o Hrvatskome primorju, Istri, Kvarneru, odnosno ljepotama primorske Hrvatske. Od svih tekstova, samo se dva odnose na blagdane i praznike, a to su *Nova godina na krovu* Mire Mihelića te *Školska čestitka* Gustava Krkleca. U obama tekstovima spominje se Nova godina, ali ni u jednome se ne spominju novogodišnji običaji kao dio hrvatske tradicije, razlozi slavlja i dočeka. Može se primijetiti kako uopće nema tekstova koji slave Božić ili Uskrs, a pogotovo nema tekstova u kojima se spominju kršćanski razlozi slavlja ili blagdanski običaji.

Čitanka za drugi razred *Hrvatska čitanka* iz 1998. godine sadrži književna djela 50 pisaca. Od njih je 42, odnosno 84 % hrvatskih pisaca, a 8, odnosno 16 % je stranih pisaca. Zanimljivo je da od stranih pisaca, nijedan nije pisac iz neke od država bivše Republike Jugoslavije. S obzirom na to da je od nekih autora odabrano više tekstova, ukupan je broj tekstova u čitanci 69. Manje od pola ukupnoga broja hrvatskih pisaca pripada kanonskim piscima. Među njima su Vladimir Nazor, Ivana Brlić-Mažuranić i Dobriša Cesarić. U čitanci se mogu pronaći tekstovi koji govore o domovini i Domovinskome ratu, ali isto tako i tekstovi kojima se slave praznici i blagdani značajni za hrvatsku katoličku tradiciju. Takav je tekst Maje Kožić *Sveti Nikola nam kuca na vrata* koji govori o darivanju koje je karakteristično u Hrvatskoj za blagdan Svetoga Nikole. Nadalje, takav je tekst Hansa Christiana Andersena *Jelovo stabalce* koje je nanovo ispričao Mate A. Ivandić. U ovome se tekstu spominju Badnjak i Božić, običaji kićenja bora i narodna pjesma *Djetešce nam se rodilo*. Vera Zemunić autorica je teksta *Uskršnja priča* u kojoj se izrijeком spominje Isus Krist, iako je, u skladu s dječjom recepcijom, radnja usmjerena na uskrsnoga zeca i običaj dijeljenja uskrsnih pisanica.

b) TREĆI RAZRED

Čitanka za treći razred *Radosti druženja* iz 1991. godine sadrži tekstove 47 različitih pisaca od kojih je hrvatskih pisaca 36, odnosno 77 %, a stranih je 11, odnosno 23 %. Od stranih pisaca, većina je iz Makedonije, Slovenije, Crne Gore te Bosne i Hercegovine. Od ukupno 70 tekstova, 20-ak je onih koji se mogu uvrstiti među kanonske tekstove. Govorimo li o hrvatskoj kulturnoj baštini prepoznatljivoj unutar odabrane hrvatske književne baštine, pojavljuju se tekstovi božićne tematike (*Pravi Djed Mraz* Ivana Kušana i igrokaz *Darovi djeda mraza* Višnje Stahuljak). Oba teksta govore o Božiću, o tradiciji darivanja, ne spominjući pri tome Isusa

Krista kao središnju figuru Božića. To su jedini tekstovi koji tematiziraju praznike ili blagdane. Pjesma *Dvije ptice* Petra Preradovića govori o domoljublju. Dio tekstova, oko 25 %, pisan je ćirilničnim pismom. U drugome izdanju čitanke (iz 1992.) primjećena je samo jedna promjena - djelo Anđelke Martić zamijenjeno je poslovicama. Omjer domaćih i stranih pisaca ostaje isti. Veća je promjena da su svi tekstovi na ćirilici uklonjeni te napisani latiničnim pismom. Samim time vidi se težnja za definiranjem osobnih identitetskih temelja u odnosu na članice nekadašnje zajedničke države.

Čitanka za treći razred *Hrvatska čitanka 3* iz 1993. godine među svojim koricama sadrži djela čak 62 pisaca. Od njih su 52 hrvatska, odnosno oko 84 %. Ostalih 16 % su uglavnom nejugoslavenski pisci, točnije samo je jedan pisac Slovenac. Među hrvatskim piscima koji se ubrajaju u kanonske pisce, a njihova se djela mogu pročitati u ovoj čitanci su Ivana Brlić-Mažuranić, Vladimir Nazor, Ratko Zvrko i Dobriša Cesarić. Dosta je djela istih autora, stoga je u čitanci sveukupno 108 tekstova. Od tih tekstova ukupno su 92 hrvatska teksta od čega su nešto manje od pola tekstovi kanonskih pisaca. Što se motivsko-tematskoga sloja tekstova tiče, dosta ih je domoljubnih. Primjeri tekstova koji tematiziraju kulturnu baštinu su tekstovi *Božićno pismo* Ivane Rokić-Radić, narodna *Božićna pjesma, S djedom na polnočku* Viktora Tadića te *Badnja večer u sirote Kate* Ivane Brlić-Mažuranić. Jedino Viktor Tadić u svome djelu govori o Isusu, Bogu te njihovoj veličini. U ostalim tekstovima Isus se ne spominje, tekstovi su usmjereni na običaj kićenja božićnoga drvca. Jedino djelo posvećeno Uskrsu je pjesma Milana Taritaša *Pisanica*. Pjesma tematizira običaj bojanja pisanica za Uskrs. Dakle, od 5 tekstova koji su posvećeni blagdanima samo jedan ga izravno stavlja u kršćanski kontekst. Još je jedno djelo posvećeno vjeri, a nije povezano niti s jednim blagdanom, a to je *Zdravo, Marijo* Ivane Brlić-Mažuranić u kojoj se moli za oprost grijeha, pa se može povezati i s ratom. U istoj čitanci iz 1996. godine nekoliko je tekstova zamijenjeno, ali je omjer hrvatskih i stranih pisaca te omjer kanonskih i suvremenih djela i dalje jednak. Ista čitanka za treći razred iz 1998. godine potpuno je jednaka onoj iz 1996. godine.

Čitanka za Hrvatski jezik u trećem razredu *Hrvatska čitanka* iz 1999. godine obuhvaća djela 11 stranih pisaca od kojih su dvojica iz Slovenije. Od ukupno 56 odabranih pisaca, 45 (80 %) ih je hrvatskih. Među kanonskim piscima ponavljaju se mahom ista imena: Ivana Brlić-Mažuranić, Vladimir Nazor, Dragutin Tadijanović i Dobriša Cesarić. Što se tiče tekstova koji ističu hrvatsku kulturnu baštinu, *Krizanteme* Vere Zemunić govore o blagdanu Svih svetih, *O kruhu i baki* Nade Iveljić o danima kruha, odnosno o odnosu kruha i križa, a djelo *Opet rastu papiri* Ivana Goleša o zaštiti okoliša. Kao i u prethodno analiziranim čitankama, zamjetan broj

tekstova domoljubne je tematike. Blago je proširen hrvatski tradicijski korpus. Uz Uskrs i blagdan Svetoga Nikole o kojemu govori njemačka spisateljica Doris Jannausch, *Sveta tri kralja* Augusta Harambašića, starijega hrvatskoga pisca, govori o običajima za blagdan Triju kraljeva. Odabir Augusta Harambašića moguće je promatrati i u svjetlu osvještavanja dijakronijskoga odabira tekstova hrvatske književne baštine. *Uskrsnuće* je preuzeto iz Dječje biblije. Tekst religijskoga sadržaja jest *Krist na žalu* Karola Wojtyle. Može se primijetiti kako je u ovoj čitanci, za razliku od prethodno analiziranih, više tekstova religijskoga sadržaja.

Hrvatska čitanka 3, izdanje Školske knjige iz iste 1999. godine, u većem omjeru ističe hrvatske pisce i spisatelje. Od ukupno 49 stvaratelja čija su djela odabrana za ovu čitanku, 45 njih (92 %) je hrvatskih, a 4 (8 %) stranih, među kojima je jedino slovenska spisateljica Ela Peroci među onima iz država bivše Republike Jugoslavije. Iako prevladavaju hrvatski pisci i primijetno je kako se sve više poštuju hrvatski spisatelji i ističu specifičnosti hrvatske kulture, i u ovoj je čitanci oko trećine kanonskih pisaca. Dosta je djela domoljubne tematike, poput, primjerice, *Čudesna Hrvatska* Dubravka Horvatića, *Domovina* Milana Taritaša, *Moja Hrvatska* učenika jedne hrvatske škole, *Moja zemlja* Drage Gervaisa te *Kako je nastao hrvatski „kockasti“ grb* Marijana Grakalića. Tri teksta tematiziraju blagdane kao dio hrvatske tradicijske kulture, a to su *Darovi Svetog Nikole* Tina Kolumbića, *Poput prvog Božića* Ivana Goluba u kojem se spominju običaji božićnoga objeda, ali i motivi Isusa i Marije u štatici. Osim blagdana Božića, jedno je djelo posvećeno i Uskrsu, *Zečji Uskrs* Marinka Marinovića. U tekstu se ne spominje Isusova žrtva i tema uskrsnuća; glavni je lik zekan Tomica koji je po cijeloj šumi cijelu noć bojao pisanice.

c) ČETVRTI RAZRED

Djetinstvo u Zlatnoj dolini, čitanka je za četvrti razred osnovne škole iz 1992. godine. Nekolicina je učeničkih radova te primjera usmene književnosti. Od 69 pisaca njih 48 (70 %) je hrvatskih, a 21 (30 %) je stranih. Među odabranim stranim piscima ima i pisaca iz država Jugoslavije. To su pisci iz Slovenije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Za razliku od čitanaka za drugi i treći razred iz ovoga razdoblja, više je hrvatskih kanonskih pisaca, nego u prijašnjim, ali još uvijek to nije prevelik broj. Od 94 književna djela, 60 je hrvatskih. Tekstova usmene književnosti je 8, a učeničkih radova 5. Djela koja su posvećena blagdanima uglavnom se odnose na darivanja i običaje, a jedini blagdani kojima su posvećeni tekstovi u ovoj čitanci su

Badnjak i Božić. To su djela *Badnje večer kod djeda Čede Price* i *Božićna svečanost* Williama Saroyana koja govori o običaju otvaranja poklona za Božić. *Božić* Jagode Truhelke također govori o običajima božićnoga darivanja, a spominje se i narodna božićna pjesma *Radujte se narodi*.

Hrvatska čitanka 4 iz 1993. godine iako drugoga naziva, istih je autora i izdavača, stoga ne čudi da su u čitankama odabrani i slični pisci i tekstovi. Među 75 odabranih pisaca, 59 (78 %) je hrvatskih, 16 (22 %) stranih. Za razliku od čitanke iz 1992. godine, među odabranim stranim piscima samo je jedan iz Bosne i Hercegovine i jedan iz Crne Gore. Od 59 odabranih hrvatskih pisaca i spisatelja, u ovoj je čitanci 30 pisaca koji se ubrajaju u kanonske pisce, a među njima su i Vladimir Nazor, Ivana Brlić-Mažuranić, Tin Ujević, Miroslav Krleža i Ivo Andrić. I u ovoj čitanci ima dosta narodnih (5) i učeničkih (5) radova. I dalje su prisutna djela posvećena domovini, čak 6 njih. Kao i u prethodno analiziranim čitankama, više je djela posvećenih blagdanima, u odnosu na državne praznike. O njima se govori u tekstu *Božić* Dragutina Domjanića, *Božić* Jagode Truhelke u kojem se spominju običaji kićenja bora i darivanja, narodna pjesma *Radujte se narodi* kojom se slavi rođenje Isusa i dolazak spasenja, *Božićna svečanost* američkoga spisatelja Williama Saroyana u kojem su opisani običaji darivanja te običaj objedovanja purice. Tri su književna teksta posvećena Uskrsu. *Kako je Sveti Nikola došao na Uskrs* njemačke spisateljice Doris Jannausch govori o tome kako je Sveti Nikola došao darivati djecu u vrijeme kad zec nosi košaru s jajima i dijeli pisanice. O pojedinostima iz života Isusa Krista govori tekst *Crvenać* švedske spisateljice Selme Lagerlöf.

Hrvatska čitanka iz 1998. godine, za razliku od čitanka iz 1992. i 1993. godine, sadrži manje stranih spisatelja i pisaca pa tako i djela. Od ukupno 56 pisaca čak 54 su hrvatska što čini 96 % ukupnoga broja. Strana su pisca samo dva, i to niti jedan nije s područja bivše Jugoslavije. Kanonskih pisaca u ovoj je čitanci oko 50 %. Među njima su Vladimir Nazor, Ivan Gundulić, Josip Juraj Strossmayer te Miroslav Krleža. Među odabranim piscima su i oni koji pripadaju starijoj hrvatskoj književnosti. Šest je učeničkih radova, dva su teksta iz usmene književnosti. Dosta je tekstova, kao i u prethodno analiziranim čitankama, posvećeno domovini. Ipak, za razliku od dosadašnjih, ima dosta tekstova koji nisu izravno posvećeni praznicima i blagdanima, ali se mogu povezati s pojedinim danima značajnima za hrvatsku kulturnu tradiciju. Tekst *Kruh i golubica* Nade Iveljić može se povezati s Danom kruha, ali i s golubicom kao simbolom mira koji je uslijedio nakon Domovinskoga rata. Djela koja se odnose prema blagdanima su *Božić* Jagode Truhelke koje govori o božićnim običajima, ali se i raduje rođenju Isusa što je prikazano osvrtnom na narodnu pjesmu *Radujte se narodi*. *Najmilija pisanica* Branimira Žganjera govori

o pisanicama koje nosi zeko, a *Uskrsna zvona* Ivana Devčića opisuju dobra djela koja se čine za Uskrs te opisuju običaj odlaska u crkvu zbog spasenja Gospodina.

d) ZAKLJUČAK RAZDOBLJA

Analizom čitanaka u razdoblju od 1991. do 2000. može se zaključiti da se javlja potreba za izgradnjom neovisnoga hrvatskoga kulturnoga identiteta. Postupno se smanjuje broj pisaca iz bivše zajedničke države, a povećava broj hrvatskih pisaca. Broj domaćih i stranih pisaca u većini analiziranih čitanke je 70% naspram 30%, s iznimkom čitanke za 4. razred iz 1998. godine u kojoj je iznimno malen udio pisaca iz stranih književnosti. Broj hrvatskih kanonskih pisaca kreće se od četvrtine do polovine od ukupnoga broja domaćih pisaca. Pri tome se značaj daje nekolicini kanonskih pisaca hrvatske književnosti 19. i 20. stoljeća, što upućuje na naglašenu svijest autora čitanaka o kontinuitetu hrvatske književne baštine. U manjoj im se mjeri priključuju pisci starije hrvatske književnosti. Redovito se javljaju tekstovi koji eksplicitno upućuju na tradiciju kao temelj kulturnoga identiteta. Ti se tekstovi ponajviše osvrću na dva temeljna kršćanska (katolička) blagdana, Božić i Uskrs, ne izbjegavajući pri tom eksplicitno spominjanje središnje figure Isusa Krista. Nerijetko se mogu izdvojiti tekstovi koji govore o domovini, odnosno domoljublju.

7.2.2. RAZDOBLJE OD 2001. DO 2010.

Za razdoblje od 2001. do 2010. godine, odnosno za drugo proučavano razdoblje analizirano je ukupno 10 udžbenika. Od toga je jedna početnica za prvi razred koja će se samo ukratko prokomentirati jer su zbog učenja slova književni tekstovi stavljeni u drugi plan, odnosno često je njihov odabir ograničen potrebama za obradu određenoga slova. Nadalje, analizira se jedan radni udžbenik za drugi razred, dvije čitanke za treći razred te šest čitanaka za četvrti. S obzirom na to da su dvije čitanke za četvrti razred iz iste godine, ali drugoga izdavača, prokomentirat će se i njihova međusobna razlika.

a) PRVI RAZRED

S obzirom na to da se u prvome razredu tek uči pisati i čitati, izbor književnih tekstova je ograničen i nije u središtu podučavanja. Usprkos tome, analizirana početnica *Kap, kap... slova slap...* iz 2007. godine sadrži čak 75 tekstova kao i većina čitanaka. Od tih 75 tekstova dva su učenička rada, a oko četvrtine tekstova odnosi se na kanonske pisce. Među njima su djela Ivane Brlić-Mažuranić, Grigora Viteza, Ratka Zvrka... Djela koja se mogu pročitati u ovoj početnici namijenjena su za čitanje djeci najmanjega uzrasta. Zastupljen je 51 književnik, 5 (10 %) je stranih pisaca, a 46 (90 %) ih je hrvatskih. Manje je tekstova domoljubnoga karaktera. Među takvim djelima je *Hrvatska domovina* Antuna Mihanovića, odnosno dvije strofe hrvatske himne te *Hrvatska domovina* Paje Kanižaja. *Kruh* Milana Radića vezan je za značaj kruha u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. Pjesma *Što je ljubav* Marije Katalinić povezana je s Valentinovim. Iako je riječ o starokršćanskome svetcu, obilježavanje Dana zaljubljenih novijeg je datuma i uglavnom se ne referira na kršćensku pozadinu. Tekst *Jedna pčela mala* Stjepana Jakševca govori o očuvanju prirode te se odnose na globalne, svjetske trendove⁷. *Darovi Svetoga Nikole* Vere Zemunić tekst je koji se odnosi na tradicijske blagdane, a tematizira darivanje i Božji blagoslov. Tekst *Zvezdani razgovor* Jadranke Čunčić-Bandov govori o trima kraljevima koji prate put da bi vidjeli Isusa rođenoga u Betlehemu. *Šarena lica uskrasnih pisanica* Sanje Kirete, kao što i sam naslov govori, tematizira uskrсни običaj bojanja pisanica.

b) DRUGI RAZRED

Za drugi razred analiziran je radni udžbenik *Hrvatski jezik* iz 2006. godine. S obzirom na to da je riječ o udžbeniku namijenjenome usvajanju jezičnih sadržaja, logično je da je zastupljeno manje književnih tekstova, a više zadataka za učenje i vježbanje. U odabiru lingvometodičkoga materijala prevladavaju hrvatski pisci, među kojima su rijetki književni klasici. U udžbeniku se spominju blagdani, ali uglavnom im nisu im posvećeni nikakvi tekstovi. (samo je jedan tek uskrсне tematike, *Šareni zmaj* Miroslava Huzjaka).

⁷ Dan planeta Zemlje obilježava se od 1969. godine. Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dan_planeta_Zemlje (pristupljeno 14. 5. 2023.).

c) TREĆI RAZRED

Carstvo riječi čitanka je za treći razred iz 2001. godine. Odabrana su 92 djela od 70 različitih autora. Među njima je 15 stranih pisaca, što čini 21 %. Hrvatskih je književnika 55, točnije 79 %, od čega ih je nešto manje od trećine kanonskih. Laganim odmakom od rata, može se primijetiti kako je sve manje tekstova koji govore o Hrvatskoj, slobodi i domovini te kako je sve više tekstova posvećeno praznicima i blagdanima, prvenstveno Božiću i Uskrsu. Tekstovi posvećeni domovini su *Kak je lepa Hrvatska* Milana Crnkovića, *Dvije ptice* Petra Preradovića i *Preljepa naša* Paje Kanižaja. Kulturni identitet istaknut je određenim tradicijskim običajima. *Krušna priča* Ivana Boždara i *Kruh moje bake* Barice Galac tekstovi su posvećeni kruhu i mogu se povezati s Danom kruha koji se obilježava u većini hrvatskih škola. Djela koja su posvećena Božiću su *Pismo Svetom Nikoli* učenice iz Gospića, igrokaz *Čekamo Svetoga Nikolu* Ivanke Kunić, pjesma *Božićna noć* Tina Kolumbića koja govori o Betlehemu i noći u kojoj se Isus rodio, *Na Božićnom drvцу* Josipa Cvrtila u kojem se opisuje božićno drveće i dogodovštine koje su se na njemu zbivale u Badnju noć te pjesma *Tiha noć* Josefa Mohra koja govori o Isusovu rođenju. Može se primijetiti kako od tri djela koja su posvećena Božiću čak dva govore o Isusu i njegovu rođenju, a samo jedno o običaju kićenja bora. Dalje imamo djelo koje je posvećeno maškarama, a to je djelo *Pepelnica i Fašnik* Zvonimira Baloga te djelo za Valentinovo *Zašto se na Valentinovo ptičice žene* Ančice Koprek. Za blagdan Uskrsa odabrana su dva djela: pjesma *Crvena pisanica* Vere Zemunić te *Priča o Uskrsnom zecu* Tilde Michels u kojem se govori kako je zec glavu kupusa zamijenio za pisanice te kako ga je dječak otkrio. Za razliku od djela koja su posvećena Božiću, u ovim djelima se ne spominje Isus kao razlog slavlja Uskrsa, odnosno njegovo uskrsnuće. Uzimajući u obzir svih pet tekstova koji su posvećeni blagdanima njih 40 % odnosi se na religijske tradicije, a 60 % na narodne običaje.

Zlatni dani 3, čitanka iz 2005. godine sadrži manje i pisaca i tekstova nego čitanka iz 2001. godine. Odabrana su 43 pisca od kojih je hrvatskih 38 (88 %), a stranih samo 5 (12 %) i od kojih su svi uglavnom poznatiji strani pisci bajki i basni. Od 66 djela oko trećina se odnosi na djela kanonskih pisaca. Među njima su djela Ivane Brlić-Mažuranić, Vladimira Nazora, Grigora Viteza i Dragutina Tadijanovića. U ovoj čitanci samo je jedno djelo posvećeno domovini, a riječ je o kanonskoj pjesmi *Dvije ptice* Petra Preradovića. Za Svetoga Nikolu odabrano je djelo *Sveti Nikola – 6. XII*. Prema legendi je prepričano kako je Sveti Nikola uopće počeo dijeliti darove djeci. *Ljubav je domišljata* Mariangele Jelke Žigić prepričava dijeljenje

košarica za Božić onima koji nemaju, a *Na božićnom drvcu* Josipa Cvrtila priča se o ukrasima na boru koji su se uznemirili zbog miša. U ovoj čitanci nema teksta koji je posvećen blagdanu Uskrsa. Dakle, može se zamijetiti kako je dosta manje tekstova odabrano za blagdane i praznike nego u čitanci za treći razred iz 2001. godine te kako su i oni koji su odabrani više tradicijskoga, negoli religijskoga sadržaja.

d) ČETVRTI RAZRED

Susret sa suncem 4 čitanka je Školske knjige za četvrti razred osnovne škole. Odabrano je 56 pisaca i njihovih djela. Među njima 43 su hrvatska pisca (77 %), a 13 ih je stranih (23 %). Strani pisci ne pripadaju državama Jugoslavije, izuzev slovenske pjesnikinje Vide Brest. Za četvrti razred odabrana su 84 djela od kojih je 8 učeničkih radova (oko 10 %) te 5 djela iz usmene književnosti (oko 6 %). Dakle, učenički radovi i usmena književnost obuhvaćaju oko 16 % ukupnoga broja. Klasičnih je, kanonskih djela oko jedne četvrtine, odnosno oko 15 % ukupnoga broja. Dva su djela posvećena domovini te blagdanima i praznicima koji slave oslobođenje domovine, a to su kanonska djela iz starijih razdoblja, *Sloboda* Ivana Gundulića te *Hrvatska domovina* Antuna Mihanovića. *Pjesma o kruhu* Vide Brest, pjesma *Sveti Nikola* Mladena Pokića, *Maskenbalske šale* Jadranke Čunčić-Bandov, *Ozonske rupe* Milene Kramer, *Zemljin imendan* Vere Zemunić, *Dan planeta Zemlje* Ivana Goleša te *Najviše zvanje* Božidara Prosenjaka, djela su koja se odnose na dane koji se učestalo počinju obilježavati te, u skladu sa svjetskim trendovima, izgrađuju hrvatski suvremeni kulturni identitet (Dan kruha, Dan planeta Zemlje, Majčin dan). Od tradicionalnih blagdana i popratnih običaja, književni tekstovi u ovoj čitanci tematiziraju Badnjak i Božić, Novu godinu, Uskrs i pokladno vrijeme. Tekstovi vezani za božićno vrijeme često se izravno osvrću na rođenje Isusa Krista, dok se oni koji se odnose na Uskrs više orijentiraju na uskrsne običaje bojanja i dijeljenja pisanica. Tako djelo Tina Kolumbića *Badnji dan* govori o ukrašavanju božićnoga drvca te kako *mali Isus* donosi darove, ali i o sjećanju na Mariju, majku Božju te o Isusovu dolasku na svijet. *Božić je* Marije Katalinić, pjesma je u kojoj se spominje običaj kićenja bora i postavljanja jaslica, ali se navodi i Isusovo rođenje te smisao Božića. Odabrano djelo za Novu godinu je *Novi kalendar* Zdenke Jušić-Seunik, a za Uskrs je odabran učenički rad koji govori o darivanju pisanica što je sadržano u samome naslovu *Darivanje pisanica*. Osim njega, odabrano je i dijalektalna pjesma *Došiel je Vuzem* Aleksandre Kulari koje također govori o pisanicama i o uskrsnoj hrani.

Čitanka za četvrti razred *Čarolija riječi*, također iz 2003. godine, izdavača Znanje, sadrži otprilike jednak omjer domaćih i stranih pisaca kao i *Susret sa suncem 4*, Školske knjige. Odabrano je 66 pisaca od kojih je 16 stranih (24 %), a domaćih 50 (76 %). Ovaj omjer ukazuje na nešto povećan udio stranih pisaca, što ukazuje na izgradnju vlastitoga identiteta na temeljima šireg, zapadnoeuropskoga civilizacijskoga kruga. Neki od hrvatskih kanonskih književnika su: Vjekoslav Majer, Gustav Krklec, Tin Ujević, Dragutin Tadijanović. Stabilizira se broj učeničkih radova i tekstova iz usmene književnosti (9 %). Djela koja se odnose na dane koji se u novije vrijeme obilježavaju u Hrvatskoj, a nisu praznici i blagdani su *Kruh, kruhac, kruščić* Sanje Seferović-Bosak za Dan kruha, *Na izletu u prirodi* Velimira Chytila za Dan planeta Zemlje i japanska narodna priča *Oči moje majke* za Majčin dan. Djela posvećena Hrvatskoj su *Se je Hrvatska* Milana Crnkovića, *Posljednji hrvatski kralj* Milana Radića, *I moji bogovi su mi previše* Mike Tice te djelo koje govori o točnim podacima oslobođenja Hrvatske od Turaka, *Alka* Dražena Kovačevića. Tekstovi koji se odnose na božićno vrijeme su *Sveta noć* Selme Lagerlöf, *Sretni dani* Mire Gavrana te *Tri sveta kralja* Zvonimira Baloga. Sljedeća je Nova godina s djelom Nade Iveljić *Dolazak Nove godine*. *Uskrs kakvoga još nije bilo* Mirne Grbec govori o običaju bojenja pisanica. Jedan od tekstova vezanih za uskrsno vrijeme je *Cvitnica* Marinka Marinovića. U ovoj je čitanci i tekst posvećen blagdanu Svih svetih koji se našao u samo jednoj čitanci, a to je *O svismetah* Gordane Radić. I dalje, odabrana su ona djela koja za Božić, ali i za Uskrs uglavnom govore o običajima i slavlju.

Svijet igre 4 iz 2005. godine sadrži sveukupno 88 djela, od kojih su 3 učenička rada i 2 teksta iz usmene književnosti što čini ukupno 5 književnih djela, odnosno oko 6 %. Među tih 88 djela oko četvrtina je onih koji pripadaju hrvatskim kanonskim piscima. Ukupno je zastupljeno 67 pisaca od čega je 58 hrvatskih (87 %) i 9 stranih (13 %). Za obilježavanje Dana kruha odabran je tekst *Kruh* Snježane Grković-Janović, za maškare odabrano je istoimeno djelo Anđelka Hanera, a Dan planeta Zemlje može se obilježiti povezivanjem s tekstom *Lovac i njegova žena* Maxa Kruse. Pjesme *Kad moja majka govori* Marinka Kovačevića i *Šetnja* Katice Pšak mogu se povezati s Majčinim danom. Za blagdan Božića odabrana su djela: *U božićnoj noći*, pjesma Tina Kolumbića koja govori o Spasitelju svijeta, *Božićnica* Milana Taritaša sadrži element tradicijske kulture govoreći o jabuci božićnici koja se na Badnjak stavlja pod bor te pjesma *Božić* Dragutina Domjanića koja ne tematizira religijsku pozadinu slavljenja Božića niti običaje, već tematizira zimske radosti. Za blagdan Uskrsa odabrano je djelo *Pisanice* Sanje Pilić koje govori o pisanicama koje se bojaju i dijele za Uskrs. Samo je jedno djelo domoljubne tematike, pjesma *Tvoje ime* Marele Mimice.

Čitanka za četvrti razred osnovne škole iz 2007. godine, iako se sastoji od gotovo 300 stranica, sadrži samo 51 različitoga pisca i 79 djela. Od tih pisaca 47 je hrvatskih, odnosno 92 %, a stranih je 4 što čini 8 % ukupnoga broja pisaca. Može se primijetiti kako je odmicanjem godina broj stranih autora sve manji. U ovoj čitanci, za razliku od ostalih do sada analiziranih iz ovoga razdoblja, nema učeničkih radova, a narodna su djela ukupno 4 što čini 5 %. Manje od polovine je kanonskih pisaca, a među poznatijima su Dobriša Cesarić, Vladimir Nazor, Tin Ujević, Grigor Vitez, Dragutin Tadijanović i Ivana Brlić-Mažuranić. Dosta je djela posvećeno domovini i miru nakon rata. Isto tako, i dalje se u čitankama navode djela koja su posvećena Danu kruha, svetom Nikoli, Danu planeta Zemlje i očuvanju okoliša te pokladnim običajima. Djelo koje je odabrano za Božić je *Božićna pjesma* starijega hrvastkoga dječjega pisca, Bogumila Tonija, a govori o rođenju Isusa i spasenju svijeta. Za Uskrs nije odabrano nijedno djelo u kojem se tematizira običaj ukrašavanja pisanica, što je do sada prevladavalo, već je odabrano djelo *Priča o jagodama* Ivana Boždara koje u duhu legende tematizira Isusovo raspeće na križu, a od kapljica Isusove krvi rastu jagode.

Tajna slova 4 udžbenik je za četvrti razred iz 2008. godine koji će se samo ukratko spomenuti kako bi se usporedila kvaliteta tekstova u čitankama i udžbenicima. Ukupno je za udžbenik odabrano 18 tekstova od kojih bi se nekoliko njih moglo ubrojiti u klasike. Na primjer, djelo Gustava Krkleca, Antuna Gustava Matoša i Sunčane Škrinjarić. Autori odabranih tekstova (ukupno 15) hrvastki su književnici, a samo su su 2 strana.

Posljednja čitanka koja će se analizirati za ovo razdoblje je *Čarolija riječi* za četvrti razred iz 2009. godine. Među čak 73 odabrana pisca, 56 je hrvatskih (77 %) a 17 stranih (23 %). Među piscima koji pripadaju državama bivše Jugoslavije samo je jedan slovenski pisac. Od 86 djela koja su odabrana u ovoj čitanci, domaćih je 63, a od toga ih je oko četvrtina kanonskih. Uzimajući u obzir čitanku *Čarolija riječi* iz 2003. godine može se uočiti kako su odabrani tekstovi vrlo slični. Posvećeni su Danu kruha, maškarama te očuvanju prirode. Isto tako, 4 su djela posvećena domovini. I u ovoj čitanci, kao i u onoj iz 2003., djelo *O svismetah* Gordane Radić posvećeno je blagdanu Svi sveti, a *Cvitnica* Marinka Marinovića blagdanu Cvjetnica. Blagdanu Božića posvećeno je djelo *Sretni dani* Mire Gavrana u kojem se spominju Badnjak i Božić i *Sveta noć* Selme Lagerlöf koja govori o tome kako se čuda događaju jer se rodio Isus. Za Novu godinu odabrano je istoimeno djelo Nade Iveljić, a za Tri sveta kralja također istoimeno djelo, to jest pjesma koja govori o tome kako kraljevi nose Isusu darove. *Uskrs kakvoga još nije bilo* Mirne Grbec odnosi se na običaj bojanja i darivanja pisanica te pečenja

kolača. Analizirajući različita izdanja iste čitanke vidljivo je da su promjene gotovo neprimjetne.

e) ZAKLJUČAK RAZDOBLJA

Može se zaključiti kako su u razdoblju od 2001. do 2010. uočene značajnije promjene u odnosu na prethodno desetljeće. Broj stranih, ali i hrvatskih pisaca u prosjeku je jednak broju prethodnoga desetljeća. Povećan je broj suvremenih književnih tekstova, odnosno, primijećen je manji odmak od njegovanja dijakronijskoga pristupa, odnosno kontinuiteta hrvatske književne baštine. Tekstovi koji tematiziraju najvažnije tradicijske blagdane kvantitetom i kvalitetom su gotovo istovjetni prethodnome razdoblju. U čitankama ovoga razdoblja, povećan je broj tekstova koji su posvećeni i drugim blagdanima kao što su Valentinovo, pokladni običaji, ali i svjetski praznici, kakav je, primjerice, Dan planete Zemlje. Iz danoga pregleda moguće je zaključiti kako autori hrvatskih čitanaka oblikovanje i učvršćivanje vlastitoga kulturnoga identiteta nastoje pozicionirati unutar svjetskih (europskih) kulturoloških gibanja. Važne identitetske odrednice pronalaze i unutar kršćanske tradicije.

7.2.3. RAZDOBLJE OD 2011. DO 2021.

Brze društvene promjene, potaknute primarno razvojem tehnologije, potaknule su i promjene u pristupu i načinu učenja, a time i promjene u izradi udžbenika. Udžbenici su promijenili svoju formalnu strukturu pa i čitanka mijenja svoj dosadašnji oblik. Uz čitanku kao zbir književnih tekstova i pripadajućih zadataka, na tržištu su sve češći integrirani udžbenici ili radne čitanke. Za razdoblje od 2011. do 2021. godine analizirat će se ukupno 13 udžbenika i integriranih udžbenika, od kojih je većina dvodijelnih. Tako će se za prvi razred ukratko analizirati početnice za prvi razred *Nina i Tino 1. i 2. dio*, za drugi razred analizirat će se 4 udžbenika, za treći 3, a za četvrti razred 4 integrirana udžbenika. Također, prokomentirat će se, kao i u analizi čitanaka i udžbenika do sada, čitanke istih izdavača te eventualne promjene različitih izdanja.

a) PRVI RAZRED

S obzirom na to da se posljednjih godina u prvome razredu više ne uče i formalna i rukopisna slova, već se u prvome razredu uče formalna, a u drugom rukopisna, dodano je više zadataka za vježbu i razvoj motorike pa je potrebno više vremena dok se obrade sva slova i savlada čitanje. U tome je moguće tražiti razlog zastupljenosti manjeg broja tekstova, negoli je to bilo u početnicama za prvi razred prijašnjih godina. Od ukupno 21 pisca koji su odabrani za početnicu *Nina i Tino* (1. i 2. dio), 3 su strana pisca što čini oko 14 %, u odnosu na 18 hrvatskih pisaca, odnosno 86 %. Analizirajući ukratko imena autora, uočeno je kako je mahom riječ o suvremenim autorima (primjerice, Jadranka Čunčić-Bandov, Saša Veronek Germadnik i Niveska Juraga-Kovačev). Među kanonskim piscima izdvajaju se uglavnom imena iz prethodnih razdoblja: Grigor Vitez, Ratko Zvrko, Sunčana Škrinjarić, Nada Iveljić, Stanislav Femenić te Zvonimir Balog. Djela koja se odnose prema praznicima i blagdanima u 1. dijelu početnice nema, osim teksta *Čizme i čizmice* Nikole Goleša koje je posvećeno Svetome Nikoli. U drugom dijelu to je pjesma *Božićna jelka* Jadranke Čunčić-Bandov u kojoj se govori o jelci koja čeka Božić, *Uskršnji zeko* iste spisateljice koje govori o medi koji zecu pomaže dijeliti pisanice. Od ostalih djela koja se odnose na mogućnost izgradnje kulturnoga identiteta može se istaknuti pjesma *Moja domovina* i *Čuvajte Zemlju na dlanu* Saše Veronek Germadnik te *Ovo je pjesma* Nade Iveljić koja se može povezati s Majčinim danom.

b) DRUGI RAZRED

Slovo po slovo 2 integrirani je udžbenik za prvo polugodište drugoga razreda iz 2013. godine koji obuhvaća djela ukupno 37 pisaca, od čega su 33 hrvatska (89 %) i 4 strana (11 %). Razumljivo je da je manje djela i manje pisaca jer ovaj udžbenik obuhvaća samo jedan dio školske godine. Od ukupno 42 odabrana djela jedno je djelo prepričano prema narodnoj priči, a manje je književnih tekstova iz pera hrvatskih kanonskih pisaca. Kanonskim piscima poput Vesne Parun i Stanislava Femenića, priključeni su i pisci mlađe generacije koji su također ušli u kanon hrvatske dječje književnosti (primjerice, Milan Taritaš, Sanja Pilić, Ivica Bednjanec). Blagdani kojima su posvećena djela u ovom udžbeniku su Svi sveti te Božić, a to je pjesma *Dušni dan* Ivana Boždara, *Pismo* Grzegorza Kasdepkea koji govori o pisanju pisma za Djeda Mraza i darovima za Božić te igrokaz *Veliko čudo za mali bor* Denisa Mazura koji govori o kićenju bora za Božić. Za doček Svetoga Nikole izdvojena su djela *Kako je sveti Nikola došao*

na *Uskrs* Doris Jannausch te *Blatna čizmica* Ivane Bolfan. Iako je tekstova posvećenih domovini manje, može ih se još uvijek pronaći, poput pjesme *Moja domovina* Milana Taritaša.

Slovo po slovo 2 integrirani je udžbenik za drugo polugodište iz 2014. godine. Obuhvaća djela 35 pisaca s njihovih čak 50 odabranih djela. Hrvatskih je pisaca 33 (94 %), a strana su 2 (6 %). Među kanonske pisce može se uvrstiti jako mali broj od ukupnoga broja autora. Igrokaz *Zemlja i voda* Gordane Katić može se povezati s Danom planeta Zemlje i Danom voda, odnosno temom očuvanja okoliša. Malo je djela koja se odnose na blagdane. *Sretan Uskrs* Sanje Pilić govori o običajima za Uskrs i bojenju jaja.

Prvi dio radnoga udžbenika *Pčelica 2* iz 2021. ipak sadrži dosta djela jer su djeca, bez obzira na to što se rukopisna slova uče u drugom razredu, još u prvome razredu savladala slova i čitanje. Hrvatska su pisca 34 (94 %), a strana 2 (6 %). Može se primijetiti kako je u novijim čitankama manji broj stranih pisaca. Od 49 djela dva su iz enciklopedije o životinjama, a jedno je narodna priča. Među kanonskim piscima izdvajaju se Zvonimir Balog, Nada Iveljić i Ratko Zvrko. S Danom kruha može se povezati djelo *Što radi pekar* Nevenke Videk, a sa Svetim Nikolom istoimeno djelo Željke Horvat-Vukelja. Jedno je djelo namijenjeno blagdanu Božića, a to je *Božićna drvca* Ivana Boždara u kojem je riječ o okićenome boru i darovima koje donosi mali Isus.

Drugi dio radnoga udžbenika *Pčelica 2* iz 2021. godine sadrži tekstove 36 pisaca od kojih je 35 hrvatskih (97 %) i samo jedan strani (3 %). Veći je broj suvremenih spisatelja. I u ovome su udžbeniku djela koja su posvećena Valentinovu, maškarama, Danu planeta Zemlje i Majčinome danu. Jedan učenički rad je posvećen domovini. Uskrsu su posvećena čak dva teksta i oba se odnose na uskrsne običaje. Prvo je djelo *Obojana šala* Maje Kreč koje govori o bojenju nojevih jaja, a drugo *Uskršnji zečić* Vere Fučko-Trstoglavac koje govori o tome kako je jednome zečiću dosadilo raznositi jaja.

c) TREĆI RAZRED

Svijet riječi 1. dio iz 2020. godine, kao i sve analizirane čitanke i udžbenici, više prostora daju hrvatskim piscima. Tako je u ovome udžbeniku 16 % stranih pisaca, a 84 % hrvatskih. Zamjetno je da se određenim piscima daje više prostora pa se u istu čitanku unosi više tekstova istoga pisca. Među kanonskim su piscima Dragutin Domjanić, Gustav Krklec, Vjekoslav Majer, Grigor Vitez. U ovome udžbeniku ima više pisaca starije generacije nego u dosadašnjim iz

ovoga razdoblja. Od dva djela koja su odabrana za blagdan Božića jedno govori o darovima te ljubavi, a drugo eksplicitno spominje Isusa.

U drugome dijelu istoga udžbenika odabrano je 27 pisaca, od kojih su 24 hrvatska (89 %), a 3 strana (11 %). Među kanonske pisce može se ubrojiti manje od trećine ukupnoga broja pisaca, što znači da je i broj odabranih djela klasika također mali. *Pisanice* Nade Iveljić jedino je djelo koje je posvećeno blagdanu, a odnosi se na uskrsnog zeca i pisanice.

Zlatna vrata 3, integrirani radni udžbenik hrvatskoga jezika u trećem razredu osnovne škole iz 2020. godine obuhvatio je 50 pisaca. Od tih 50 čak je 47 hrvatskih što čini 94 %, a stranih 3 (6 %). Oko četvrtine je kanonskih pisaca. Domoljubne pjesme koje se mogu iščitati u ovome udžbeniku su *Malen je svijet* Nade Iveljić, *Živjela Hrvatska* Milana Crnkovića te *Hrvatska* Drage Ivaniševića. Za ostale dane koji se obilježavaju u Hrvatskoj i koje djeca rado čekaju i slave također su odabrana neka djela, a ti dani su Sveti Nikola, maškare, Dan voda, Dan planeta zemlje i Majčin dan. Čitanka, odnosno integrirani radni udžbenik, *Zlatna vrata 3* usmjerila se na djela za dva središnja kršćanska blagdana, a to su kao i u većini čitanaka i udžbenika, Božić i Uskrs. Tri su božićna djela, a to su igrokaz *Veliko čudo za mali bor* Denisa Mazura koje govori o kićenju bora za Božić, ali ujedno i osvještava očuvanje prirode jer se taj bor ne reže nego se ukrašava vani. Drugo je djelo Maje Flego *Podijelite sreću* u kojem se govori o pisanju čestitaka za Božić onima koji nisu blizu te treće djelo Sanje Pribić *Sanjin Božić* koje govori o darivanju onih koji imaju manje kako bi i njihov Božić bio jednako lijep. Može se primijetiti kako niti jedno od navedenih djela ne referira na religijske aspekte blagdana. Djelo namijenjeno blagdanu Uskrsa je *Uskršnja zečja prepirka* Nevenke Videk koje tematizira običaj bojanja pisanica.

d) ČETVRTI RAZRED

Slovo po slovo 4, integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik i književnost u četvrtom razredu osnovne škole iz 2013. godine za drugo polugodište obuhvaća ukupno 42 pisca, od čega je 39 hrvatskih (93 %) te 3 strana (7 %). Od ukupno 50 djela koja se mogu iščitati u ovoj čitanci, izdvaja se nekolicina kanonskih pisaca: Blanka Dovjak-Matković, Stjepan Jakševac, Gabrijel Cvitan, Ratko Zvrko. Prisutno je dosta mladih autora. S obzirom na to da je udžbenik za drugo polugodište nema djela za Božić, nego za Uskrs, i to čak dva, a to su *Gnijezdo* Tamare Vrbanović u kojem se govori o tome kako je djevojčica napravila gnijezdo i čeka uskrsnog zeca

da donese pisanice te pjesma *Pisanice* Mladena Pokića u kojoj se, kao što i se i po samome nazivu može zaključiti, govori o pisanicama. Sva su djela posvećena običajima, uskrsnom zecu i pisanicama.

Slovo po slovo 4, integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole iz 2016. godine, ali za prvo polugodište odabrana su 42 pisca od kojih je čak 6 stranih (14 %), a među njima su tri slovenska pisca. Vidljivo je kako se i dalje srpski pisci uvelike izbjegavaju te kako je općenito broj odabranih pjesnika s toga prostora smanjen. Od hrvatskih 36 (86 %) odabranih pisaca manje od četvrtine čine značajni pisci dječje književnosti. Među njima su Sunčana Škrinjarić, Dragutin Horkić, Zvonko Todorovski, Pajo Kanižaj i Želimir Hercigonja. Blagdani kojima su posvećena djela u ovome udžbeniku su Božić, kao i u većini čitanaka i udžbenika do sada, Nova godina te dan Svih svetih. Djelo koje je odabrano kao posveta tome danu je *Studene muke našega Luke* Ivanke Borovac koje govori o odlasku na groblje toga dana. Sva djela pomoću kojih se nagovještava dolazak praznika i Božića govore o običajima, ukrašavanju bora, poklonima i ostalim ljepotama dočeka, a nijedno ne osvrće se na religijski sadržaj blagdana. To su djela *Božićna priča* Sanje Pilić u kojem učenik treba pisati o Božiću te piše o svim njegovim ljepotama i običajima i povezuje ga s ljubavlju, *Stari običaji na naš način* Smilje Kursar Pupavac u kojem se govori o čišćenju kuće pred Božić, pečenju kolača, pjevanju i darivanju. Treće je djelo posvećeno Badnjaku i Božiću pjesma *Badnjak uz more* Ane Đokić. U ovome se udžbeniku jedan tekst odnosi na Novu godinu, a to je djelo Sanje Pilić *Kako dočekati Novu godinu*.

Kao što se do sada već moglo primijetiti za razdoblje od 2011. pa do 2021. godine, prevladavaju radne čitanke i integrirani udžbenici. Takav je i udžbenik *Svijet riječi 4* koji je također u dva dijela. Prvi dio udžbenika, odnosno dio za prvo polugodište sadrži 42 pisca i 46 tekstova. Od tih 42 pisaca, 37 je hrvatskih (88 %), a 5 stranih (12 %) među kojima niti jedan nije s područja bivše Jugoslavije. Još uvijek prevladavaju hrvatski autori. Od 46 tekstova, odnosno djela odabranih za ovaj udžbenik nešto manje od četvrtine čine kanonski pisci. Najznačajniji su među njima Gustav Krklec, Mato Lovrak, Josip Pupačić i Grigor Vitez. I u ovome je udžbeniku tekst posvećen danu Svih svetih, a to je *Dušni dan* Ivana Boždara. Za Svetoga Nikolu odabrano je djelo *Vesela vožnja* Doris Jannausch i igrokaz *Novi popis* Ane Pisac u kojem se Sveti Nikola i Sveta Lucija dogovaraju koje će poklone darivati djeci. Osim za blagdan Svih svetih, odabrana su djela i za Božić, a to su *Stari običaji na naš način* Smilje Kursar Pupavac te igrokaz *Sveta noć* Ljerke Puček u kojem se govori o rođenju Isusa i zvjezdi repatici koja pokazuje put do njega.

Drugi dio udžbenika *Svijet riječi 4* obuhvaća ukupno 33 pisca od kojih je 31 hrvatski što čini 94 %, a 2 strana što čini 6 %. Od dvaju stranih pisaca jedan je slovenski, odnosno pisac s prostora bivše Jugoslavije. Od 31 hrvatskoga pisca manje od četvrtine su kanonski pisci poput Antuna Gustava Matoša i Ratka Zvrka. Sve je više mladih pisaca, učitelja, spisatelja, redatelja. U udžbenicima *Svijet riječi 4* odabrana su slična djela kao i u ostalim udžbenicima Školske knjige u razdoblju od 2011. do 2021. Dani za koja su odabrana djela i koja djeca rado slave su maškare, Dan očeva, Svjetski dan voda. Dva djela posvećena domovini, *Domovina* Paje Kanižaja i *U čemu je ljepota hrvatskoga jezika* Antuna Gustava Matoša. Jedini spomenuti blagdan, s obzirom na to da je udžbenik za drugo polugodište, je Uskrs s pjesmom *Pisanice* Mladena Pokića.

e) ZAKLJUČAK RAZDOBLJA

Može se zaključiti kako je u udžbenike od 2010. do 2021. uključeno manje stranih pisaca nego u prijašnjim desetljećima. Primjetno je da su zastupljeni uglavnom pisci dječje književnosti, a manje se vodi računa o ukupnosti hrvatske književne baštine. Djelomično je to razumljivo s obzirom na dob recipijenata književnih sadržaja i suvremene kurikulne smjernice, no nije u potpunosti opravdano jer brojni književni tekstovi koji nisu napisani za djecu, uz primjerenu interpretaciju, mogu biti djeci razumljiva. Sve je više suvremenih pisatelja koji su se ili potvrdili kao solidni dječji pisci ili koji se tek probijaju u prostor dječje književnosti. Što se tiče tematsko-motivskoga svijeta usmjerenoga na hrvatski kulturni identitet, više je djela posvećeno obilježavanju internacionalnih dana poput dana majki i očeva, Valentinova, Dana planeta Zemlje. Udžbenici zadržavaju pozitivan odnos prema hrvatskim tradicijskim blagdanima i običajima koji ih prate. U odabiru tih tekstova primjetan je blagi otklon u smjeru sekularnoga pristupa kršćanskim blagdanima, što podrazumijeva osvrt na općeljudske vrijednosti ili blagdanske običaje, uz češće izostavljanje religijskih obilježja. Iako se neki autori trude istaknuti važnost domoljublja, takvih tekstova prisutno je sve manje.

8. ZAKLJUČAK

Hrvatski kulturni identitet izgrađivao se stoljećima te se mijenjao u skladu s društvenim i ideološkim promjenama. Ono što ga je učvrstilo te održavalo homogenim, bila je svijest o zajedničkome hrvatskom jeziku na čije je očuvanje utjecala i hrvatska književna baština. Vrijeme Domovinskoga rata (1991. – 1995.) popraćeno je snažnom željom za osamostaljenjem te oblikovanjem i učvršćivanjem vlastitoga kulturnoga identiteta. Usprkos toj želji, suvremeni teoretičari smatraju kako se ideja nije u cijelosti ostvarila te da ne prepoznamo uvijek uspješno način na koji se možemo predstaviti svijetu, uključujući i prepoznavanje mogućnosti koje nudi hrvatska književna baština.

Analizom čitanaka i udžbenika u tridesetogodišnjem razdoblju formiranja i opstanka samostalne Republike Hrvatske (1991. – 2021.), može se zaključiti kako udžbenici, kao temelji obrazovnih politika, neizostavno reflektiraju dominantne ideološke smjernice vremena.

Prva hipoteza kojom se pretpostavlja kako će u čitankama prevladavati domaći pisci, što se u prvim analiziranim udžbenicima odnosi i na pisce s prostora bivše države, Jugoslavije, potvrđena je. Nakon uspostave samostalne Republike Hrvatske, domaći pisci podrazumijevaju isključivo hrvatske pisce. Kako vrijeme odmiče, broj stranih pisaca se smanjuje, a uz rijetke izuzetke, pisci s nekadašnjeg prostora zajedničke države gotovo se u potpunosti izostavljaju. Značajnija zastupljenost domaćih pisaca može se tumačiti kao svijest o važnosti vlastite kulture, ali i kao posljedica jednoga od načela nastave Hrvatskoga jezika prema kojemu se indukcijски, od poznatoga, što je u ovom slučaju vlastita književna tradicija, ide prema općemu, nepoznatome, prema svjetskoj književnosti.

Druga pretpostavka kako će u čitankama i udžbenicima biti zastupljeni kanonski tekstovi djelomično je potvrđena. Kanonski pisci jesu prisutni, gotovo u svim čitankama podjednako, no kako vrijeme odmiče, zanemaruje se kontinuitet cjelovite hrvatske književne baštine te se ostaje uglavnom u okviru dječje književnosti i istih književnih imena. Potvrđena je pretpostavka da suvremeni udžbenici (iz posljednjega desetljeća) daju prednost mlađim autorima koji su na putu potvrđivanja u okviru (dječjega) književnoga kanona, a sve je manje svijesti o književnome kontinuitetu pa se djeci nudi zanemariv broj tekstova značajnih imena hrvatske književne baštine, što se uspješno činilo u prvome desetljeću, u vrijeme Domovinskoga rata i neposredno nakon. To se može tumačiti kao posljedica suvremenih društvenih promjena unutar kojih Hrvatska kao mala zemlja mora voditi računa o prilagođavanju suvremenim društvenim i obrazovnim trendovima, istovremeno čuvajući i svoju

tradiciju. U tom smislu možda je baš važno ojačati svijest o kontinuitetu hrvatske književne baštine te o drugim elementima na kojima počiva hrvatski kulturni identitet.

Treća hipoteza odnosi se na prepoznatljivost različitih odrednica hrvatskoga kulturnoga identiteta. Ona obuhvaća odnos prema raznim kulturno-identitetskim odrednicama kao što su kršćanstvo, domoljublje, obilježavanje praznika i znakovitih datuma. Autori čitanaka i udžbenika uspješno su balansirali u odabiru tekstova koji će, uz općeljudske vrijednosti ljubavi i zajedništva na kojima počiva kršćanstvo, isticati i konkretne kršćanske simbole. Blagi odmak prema sekularizaciji kršćanskim blagdana uočen je u čitankama i udžbenicima iz posljednjega desetljeća, pri čemu je razlika uočljiva i s obzirom na izdavača – dok neki ostaju pri tradicionalnome, dosadašnjemu konceptu, drugi ga narušavaju. U čitankama koje su nastale na samome početku rata, tekstovi u kojima se spominje Božić ili Uskrs bili su rijetki. To se mijenja po završetku Domovinskoga rata. Slično je i s tekstovima domoljubne tematike, s vremenom ih je manje, iako se pojedini izdavači trude istaknuti važnost njegovanja pozitivnoga odnosa prema domovini.

Analizirajući rezultate postavljenih hipoteza može se zaključiti kako udžbenici i čitanke za Hrvatski jezik odražavaju opće smjernice kulturnoga pozicioniranja Hrvatske u svijetu. Poruka koju hrvatske obrazovne politike šalju posredstvom čitanaka i udžbenika za početne razrede osnovne škole prepoznatljiva je kao pokušaj objedinjavanja nacionalnih i globalnih kulturnih vrednota. Možemo se, ipak, složiti s teoretičerima koji proučavaju strategije stvaranja identiteta, da hrvatska nastojanja nisu uvijek u potpunosti jasno definirana te da nema jasne slike o onome što se želi stvoriti. Čini se da je u oblikovanju čitanaka i udžbenika ideološki trenutak vremena često jači regulator, negoli istinska, snažna svijest o vlastitoj kulturnoj posebnosti.

9. LITERATURA

9.1. ZNANSTVENA I STRUČNA LITERATURA

Altaras Penda I. (2005). „Identitet kao osobno pitanje“. *Revija za Sociologiju*, Vol. 36. No. 1 – 2. 55. – 62. <https://hrcak.srce.hr/file/20993>. (preuzeto 16. 11. 2022.).

Hraste-Sočo, I. (2013). *Hrvatska - Nacija kulture*. Zagreb: Leykam international d.o.o.

Kale, E. (1999). *Hrvatski kulturni i politički identitet*. Osijek-Zagreb-Split: Pan-Liner.

Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Labus, M. [et al.] (2014). *Identitet i kultura*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/14/1/Identitet%20i%20kultura.pdf>. (preuzeto 19. 6. 2022.).

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.

Nemeth-Jajić, J. (2007). *Udžbenici hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi*. Split: Redak.

Nazor, A. (2000). *Hrvatska: povijest, kultura, umjetnost*. Zagreb: Turistička naklada.

Nazor, A.; Ladić, Z. (2003). *Povijest Hrvata: ilustrirana kronologija*. Zagreb: Mustigraf.

Parekh, B. (2008). *Nova politika identiteta*. Zagreb: Politička kultura.

Peti-Stantić, A.; Langston, K. (2013). *Hrvatsko jezično pitanje danas, Identiteti i ideologije*. Zagreb: Srednja Europa.

Rosandić, D. (2005). *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.

Skoko, B. (2004). *Hrvatska – identitet, image ,promocija*. Zagreb: Školska knjiga.

Skoko, B. (2009). *Država kao brend, Upravljanje nacionalnim identitetom*. Zagreb: Matica hrvatska.

Skoko, B. (2016). *Kakvi su Hrvati?, Ogledi o hrvatskom identitetu, imidžu i neiskorištenim potencijalima*. Zagreb: Fokus komunikacije d.o.o.

Šola, S. (2014.) *Javno pamćenje: Čuvanje različitosti i mogući projekti*. Zagreb: Zavod za Informacijske studije. https://www.academia.edu/52630344/Javno_pam%C4%87enje_%C4%8Duvanje_razli%C4%8Ditosti_i_mogu%C4%87%20i_projekti. (preuzeto 20. 6. 2022.)

Šunjić, M. (2003). „Sačuvati hrvatski nacionalni identitet“ U: Baloban, S. (ur.). *Hrvatski identitet u Europskoj uniji*, Zagreb: Izlaganje na Socijalnoj tribini Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve. 1. – 10. <http://www.rifin.com/gosti-stranica/82-marijan-unji-sauvati-hrvatski-nacionalni-identitet?format=pdf>. (preuzeto 18. 11. 2022.)

Tuđman, M. (2004). *Globalizacija i identitet, rasprava o globalizaciji, nacionalnom identitetu i kulturi politike*. Zagreb: UHIP.

Udžbenički standard (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Visković, V. (2004). „Književnost i nacionalni identitet“. U: Kregar, J.; Puljiz, V.; Ravlić, S. (ur.) *Hrvatska - kako dalje: zadanosti i mogućnost*, Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu. 183. – 189. <https://tripalo.hr/wp-content/uploads/2015/10/HRVATSKA-KAKO-DALJE-ZADANOSTI-I-MOGU%C4%86NOSTI-16.pdf> . (preuzeto 19. 6. 2022.).

9. 2. IZVORI

Bendelja, N.; Brajenović B. (1991). *Radosti druženja, čitanka za 3. razred Osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.

Bendelja, N.; Brajenović B. (1992). *Radosti druženja, čitanka za 3. razred Osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.

Bendelja, N.; Vajnaht, E. (1992). *Sunčeva ljuljačka, čitanka za 2. razred Osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.

Bežen, A.; Budinski, V. (1998). *Hrvatska čitanka, čitanka za drugi razred Osnovne škole*. Zagreb: Profil.

Bežen, A.; Budinski, V. (1998). *Hrvatska čitanka, čitanka za četvrti razred Osnovne škole*.

Zagreb: Profil.

Bežen, A.; Budinski, V. (1999). *Hrvatska čitanka, čitanka za treći razred Osnovne škole*.

Zagreb: Profil.

Bikić, A.V. (2003). *Susret sa suncem 4*. Zagreb: Školska knjiga.

Centner, S.; Peko, A.; Pintarić A. (2005). *Zlatni dani 3*. Zagreb. Školska knjiga.

Diklić, Z.; Skok, J. (1992). *Djetinjstvo u zlatnoj dolini, čitanka za 4. razred Osnovne škole*.

Zagreb: Školska knjiga.

Diklić, Z.; Skok, J. (1993). *Hrvatska čitanka 4*. Zagreb: Školska knjiga.

Ivić, S.; Krmpotić, M. (2020). *Zlatna vrata 3, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga

Ivić, S.; Krmpotić, M. (2021). *Pčelica, radni udžbenik hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole, 1. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

Ivić, S.; Krmpotić, M. (2021). *Pčelica, radni udžbenik hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole, 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

Kolanović, D.; Mihoković, D.; Zalar I. (1999). *Hrvatska čitanka 3*. Zagreb: Školska knjiga.

Lazić, D.; Zalar, I. (1993). *Hrvatska čitanka 3*. Zagreb: Školska knjiga.

Lazić, D.; Zalar, I. (1996). *Hrvatska čitanka 3*. Zagreb: Školska knjiga.

Lazić, D.; Zalar, I. (1998). *Hrvatska čitanka 3*. Zagreb: Školska knjiga.

Španić, A.; Jurić, J. (2006). *Hrvatski jezik, radni udžbenik za drugi razred osnovne škole*.

Zagreb: Školska knjiga.

Španić, A.; Jurić, J. (2007). *Čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.

Španić, A.; Jurić, J. (2007). *Kap, kap... slova slap, početnica*. Zagreb: Školska knjiga.

Španić, A. [et al.] (2020). *Svijet riječi 3, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole, 1. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

Španić, A. [et al.] (2020). *Svijet riječi 3, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole, 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

Težak, D.; Polak, S.; Cindrić, D. (2001). *Carstvo riječi, čitanka za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Znanje.

Težak, D.; Polak, S.; Cindrić, D. (2003). *Čarolija riječi, čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Znanje.

Težak, D.; Polak, S.; Cindrić, D. (2009). *Čarolija riječi, čitanka i jezični udžbenik za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.

Turza-Bogdan, T.; Pospiš, S. (2005). *Svijet igre 4, čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.

Veronek Germadnik, S.; Vekić, M.; Križman Roškar, M. (2021). *Nina i Tino 1, hrvatski jezik, početnica za prvi razred osnovne škole, 1. dio*. Zagreb: Profil Klett.

Veronek Germadnik, S.; Vekić, M.; Križman Roškar, M. (2021). *Nina i Tino 1, hrvatski jezik, početnica za prvi razred osnovne škole, 2. dio*. Zagreb: Profil Klett.

Zokić, T.; Bralić, J. (2008). *Tajna slova 4, udžbenik hrvatskoga jezika za 4. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.

Zokić, T.; Vladušić, B. (2013). *Slovo po slovo 2, integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u drugom razredu osnovne škole, 1. polugodište*. Zagreb: Školska knjiga.

Zokić, T.; Vladušić, B. (2013). *Slovo po slovo 4, integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole, 2. polugodišt.*, Zagreb: Školska knjiga.

Zokić, T.; Vladušić, B. (2014). *Slovo po slovo 2, integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u drugom razredu osnovne škole, 2. polugodište*. Zagreb: Školska knjiga.

Zokić, T.; Vladušić, B. (2016). *Slovo po slovo 4, integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole, 1. polugodište*. Zagreb: Školska knjiga.

Zokć, T. [et al.] (2021). *Svijet riječi 4, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole, 1. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

Zokć, T. [et al.] (2021). *Svijet riječi 4, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole, 1. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

SAŽETAK

Hrvatski narod od davne prošlosti, pa i tijekom bivanja dijelom Jugoslavije, teži za očuvanjem svoje kulture. Kultura je svakoj zemlji od velike važnosti jer njome stvara svoj identitet kojim će se prepoznati u svijetu. U očuvanju hrvatske kulture i stvaranju identiteta od velike važnosti može biti i hrvatska književnost. Prema nekim istraživanjima najznačajnija su hrvatska književna imena August Šenoa, Antun Gustav Matoš, Ivana Brlić-Mažuranić, Miroslav Krleža te Ivo Andrić. Školovanjem djeca stječu književno znanje, književnu kulturu i književni identitet. Pomažu im čitanke koje su namijenjene književnom odgoju i obrazovanju u školi. Analiziranjem čitanaka i iz razdoblja od 1991. do 2021. godine za prvi, drugi, treći i četvrti razred utvrđeno je koliko Hrvati posredstvom književnosti teže očuvanju vlastite kulture i identiteta. Analiza čitanaka i udžbenika za početne razrede osnovne škole pokazuje kako hrvatske obrazovne politike pokušavaju objediniti nacionalne i globalne kulturne vrednote, ali i kako ta nastojanja nisu uvijek u potpunosti jasno definirana te da nema uvijek jasne slike o onome što se želi stvoriti.

Ključne riječi: hrvatska kultura, identitet, čitanka, pisac, tekst

ABSTRACT

The Croatian people have, since the ancient past, even during their time of being part of Yugoslavia, strived to preserve their culture. Culture is of great importance to every country, as it creates its identity by which it will be recognized in the world. In preserving Croatian culture and creating an identity of great importance, Croatian literature can be of great importance. According to research, the most important Croatian literary names are August Šenoa, Antun Gustav Matoš, Ivana Brlić-Mažuranić, Miroslav Krleža and Ivo Andrić. Through education, children acquire literary knowledge, literary culture and literary identity. As help in achieving that goal, they read books intended for literary upbringing and education at school. By analyzing textbooks from the period from 1991 to 2021 for the first, second, third and fourth grades, it was determined how much Croats strive to preserve their culture and identity through literature. The analysis of textbooks and reading books for the first grades of elementary school shows that Croatian educational policies try to unify national and global cultural value, but also that these efforts are not always completely clearly defined and that there is not always a clear picture of what is being created.

Keywords: Croatian culture, identity, reader, writer, text (opus)

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Michelle Mandić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice primarnog obrazovanja, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 26. 6. 2023.

Potpis *Michelle*

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podertajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Michelle Mandić
Naslov rada: Hrvatska književna baština u starijim i novijim čitankama od prvoga do četvrtoga razreda
Znanstveno područje: humanističke znanosti
Znanstveno polje: filologija
Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica rada:
Ivana Odža, doc. dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:
/

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Lucijana Armanda Šundov, doc. dr. sc.

Ivana Odža, doc. dr. sc.

Anđela Mušević-Hrga, doc. dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 26. 6. 2023.

Potpis studenta/studentice: Michelle